

HUMAN
RIGHTS
WATCH

TÜRKİYE’DE AVUKATLAR VE ADİL YARGILANMA HAKKI SALDIRI ALTINDA

Türkiye’de Avukatlar ve Adil Yargılanma Hakkı Saldırı Altında

Copyright © 2019 Human Rights Watch

All rights reserved.

Printed in the United States of America

ISBN: 978-1-6231-37267

Cover design by Rafael Jimenez

Human Rights Watch defends the rights of people worldwide. We scrupulously investigate abuses, expose the facts widely, and pressure those with power to respect rights and secure justice. Human Rights Watch is an independent, international organization that works as part of a vibrant movement to uphold human dignity and advance the cause of human rights for all.

Human Rights Watch is an international organization with staff in more than 40 countries, and offices in Amsterdam, Beirut, Berlin, Brussels, Chicago, Geneva, Goma, Johannesburg, London, Los Angeles, Moscow, Nairobi, New York, Paris, San Francisco, Sydney, Tokyo, Toronto, Tunis, Washington DC, and Zurich.

For more information, please visit our website: <http://www.hrw.org>

Kürt insan hakları avukatı Tahir Elçi'nin (1966 - 2015) anısına

NİSAN 2019

ISBN: 978-1-6231-37267

Türkiye’de Avukatlar ve Adil Yargılanma Hakkı Saldırı Altında

Özet	1
Metodoloji	5
I. Arka Plan	6
II. Terörizm Tarifinin Genişletilmesi	11
III. Savunma Hakkının Zedelenmesi	16
IV. Terörle Mücadele Kapsamında Yapılan Suç İsnatlarının Avukatlara Karşı, Amaçları Dışında Kullanılması	22
V. Avukatlara Misilleme Olarak Soruşturma veya Kovuşturma Açılması	41
VI. Türkiye Barolar Birliği’nin ve İl Barolarının Rollerini	50
VII. Avukat Tutma ve Adil Yargılanma Haklarıyla İlgili Uluslararası Standartlar	53
Tavsiyeler	58

Özet

Türkiye, Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından herhangi bir şiddet eylemine karışmamış binlerce insanın terörle mücadele kapsamındaki suçlardan kitlesel olarak gözaltına alınmasına ve yargılanmasına şahit oldu. Söz konusu insanlar arasında gazeteciler ve insan hakları savunucularıyla birlikte, insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin adil olmadığını ve siyasi saiklerle açıldığını belgelediği davalarda yargılanan muhalif politikacılar da var. Avukatların, emniyette gözaltında tutulan şüphelilerin ve mahkemelerde yargılanan sanıkların haklarının korunması bağlamındaki işlevleri hep önemli olmuştur; ne var ki avukatların hukukun üstünlüğü ilkesinin ve insan haklarının korunması bağlamında oynadıkları rol, özellikle de Türkiye’de hali hazırda var olan baskı ortamında, bir o kadar daha aslidir. Gelgelelim, ya da muhtemelen tam da bu nedenle, avukatlar, özellikle de ceza davalarına giren müdafiler de yetkili makamlar tarafından bu raporda gösterildiği şekillerde hedef alınmaktadırlar.

Bu raporda, savcılar tarafından avukatlar hakkında sistematik bir şekilde açılan soruşturmalar ve kovuşturmalar incelenmektedir. Rapor, savcılarının, avukatları mesleklerini icra ettikleri için kriminalize ettiği ve onları kanıt göstermeksizin müvekkillerine isnat edilen suçlarla ilişkilendirdikleri vakaları belgelemektedir. Söz konusu soruşturmaların ve kovuşturmaların bir kısmı, müdafilerin emniyetteki kötü muameleyi ve diğer insan hakları ihlallerini belgelemek ve müvekkillerinin haklarını korumak için gösterdikleri çabalara karşılık misilleme olarak açıldıkları izlenimini vermektedir. Müdafilerin kolluk kuvvetleri tarafından tehdit edildiği ve gözlerinin korkutulmaya çalışıldığı, mesleklerini icra etmelerine engel olunduğu veya müdahale edildiği vakalar da bu raporda belgelenmektedir. Raporda, müdafilerin yetkili makamlar tarafından hukuki dayanaktan yoksun ve tacizkâr bir şekilde açılan savcılık soruşturmalarıyla ve kovuşturmalarla hedef alınmalarının, Türkiye’de adil yargılanma hakkını teminat altına alan önemli bir mekanizmayı zedelediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu satırlar yazıldığı sırada Türkiye’de terörle mücadele kapsamındaki suçlardan yargılanmakta olan insanların çoğunluğu, mahkemelerin ve hükümetin Fethullahçı Terör Örgütü (yaygın olarak kullanılan kısaltmasıyla FETÖ) adını verdiği oluşumun üyesi olmak suçundan yargılanmaktadır. Hükümet ve mahkemelerin FETÖ tanımlamasını kullanmalarının sebebi, Amerika’da yaşayan Müslüman din adamı Fethullah Gülen ile

bağlantılı hareketi darbe girişiminden sorumlu tutmalarıdır. Terörle mücadele kapsamındaki suçlardan yargılanan ikinci büyük grup ise silahlı Kürdistan İşçi Partisi (PKK) üyesi olmaktan yargılananlardır. Terörle mücadele kapsamında suç isnat edilen daha az sayıda insan ise daha küçük yasadışı sol örgütlerle ve İslam Devleti (İŞİD) isimli aşırılıkçı grupla ilişkili olmakla suçlanmaktadır.

2018 Kasım'ında açıklanan Adalet Bakanlığı verileri Türkiye'de cezaevlerinde tutulan insanların %17'sinin (cezaevlerinde tutulan toplam 260.144 kişinin 44.930'unun) terörle mücadele kapsamındaki suçlardan hüküm giymiş veya yargılanmakta olduğunu ortaya koyuyor. Yargılanmakta olanlar hakkında tipik olarak bir terör örgütüne üye olmaktan yedi buçuk ila 12 yıl arasında hapis cezası isteniyor; birden fazla suç isnat edilen kişiler söz konusu olduğunda ise istenilen hapis cezaları çok daha ağırlaştırıyor. Bunlar dışında, on binlerce insan da terörle mücadele kapsamındaki suçlardan tutuksuz olarak yargılanıyor. Türkiye yasalarında zaten çok muğlak ve geniş tanımlanmış olan terörizm tanımı, darbe girişiminden bu yana geçen süre zarfında yetkililer tarafından daha da genişletildi.

Terörle mücadele kapsamındaki suçlardan yargılanan avukatların çoğunluğu FETÖ üyesi olmakla suçlanıyor, daha az sayıdaki avukat ise PKK üyesi oldukları veya yasadışı sol örgütlerle bağlantılı oldukları iddiasıyla yargılanıyor. PKK üyeliği veya yasadışı sol örgütlerle ilişkili oldukları iddiasıyla yargılanan avukatlar hakkında düzenlenen savcılık iddianameleri genellikle söz konusu avukatların basına yapmış oldukları açıklamalara veya basın toplantılarına veya gösteri yürüyüşlerine katılmış olmalarına dayandırılıyor. The Arrested Lawyers Initiative (Tutuklu Avukatlar İnsiyatifi) isimli bir sivil toplum grubu 2019 Nisan'ında yargılaması sürmekte olan 1546 avukat bulunduğunu, bunlardan 274'ünün ilk derece mahkemelerinde terör örgütü üyesi olmaktan hüküm giydiğini, 598'inin ise belli süreler tutuklu olarak cezaevinde kalmış ya da halen kalmakta olduğunu bildirdi.

15 Temmuz 2016 darbe girişimini takip eden aylarda, FETÖ üyesi olmaktan gözaltında tutulan şüpheliler genellikle kendilerini temsil edecek avukat bulmakta güçlük çekiyor ve savcılık sorgularında ve mahkemeye çıkartıldıklarında hazır bulunması zorunlu olan baro tarafından görevlendirilen avukatların yeterli sayıda temininde dahi gecikmeler yaşanıyor. Avukatların adım atmak ve FETÖ davalarına karışmak konusundaki isteksizliklerini kısmen Türkiye toplumunda Gülen hareketine karşı genel olarak beslenen antipatiyle açıklamak mümkün olsa da avukatların bu davaları kabul etmeleri halinde

kendilerinin de yargılanabileceğinden endişe ettikleri de bir gerçektir. Bu rapor, bu endişelerin hiç de yersiz olmadığını gösteriyor.

Müdafilere tehdit edildikleri ve haklarında dava açıldığı vakaların sayısındaki artış, terörle mücadele kapsamındaki suçlardan tutuklu kişilerin avukat tutma ve mahkeme savunmalarını hazırlama haklarının da Türk makamları tarafından ağır şekilde kısıtlandığı bir bağlamda gerçekleşti.

Olağanüstü Hal sırasında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile getirilen ve sonradan yasalaştırılarak Ceza Muhakemesi Kanunu'na (CMK) ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'a kalıcı olarak dahil edilen çok sayıda düzenleme şüphelilerin avukat tutma ve savunma haklarını zedeler nitelikte. Örneğin, müvekkilin gözaltına alınmasını takip eden ilk 24 saatte avukatların müvekkilleriyle görüşmesi kolluk güçleri tarafından, savcılık izniyle ve mahkeme onayı sonradan alınmak kaydıyla kısıtlanabiliyor; ki savcılar, bu yetkilerini düzenli olarak kullanıyor. Avukatların tutuklu olarak cezaevinde bulunan müvekkilleriyle gizli ve özel görüşme hakları da fiilen kaldırılmış durumda, zira yetkililer avukat ile müvekkil arasındaki tüm görüşmeleri izleyebiliyor ve kayıt altına alabiliyorlar. Ayrıca terörle mücadele kapsamındaki suçlarda mahkemede bir sanık için hazır bulunabilecek müdafii sayısı da üç avukatla sınırlandırılmış durumda.

Kendileri hakkında da terörle mücadele kapsamında açılmış soruşturma veya kavuşturma bulunan avukatların terörle mücadele kapsamındaki suçlardan soruşturulan veya kovuşturulan müvekkillerin müdafiliğini üstlenmeleri veya vekaletlerini almaları iki yıla kadar yasaklanabiliyor. Ayrıca mahkemeler, ismen belirlenen avukatların kolluk güçleri tarafından terörle mücadele kapsamında gözaltında tutulan şüphelilerin soruşturma dosyalarına erişimlerinin kısıtlanmasına da karar verebiliyorlar. Kolluk güçleri avukatların tutuklu müvekkilleriyle görüşmesini engellemek için bu çeşit mahkeme kararlarını devamlı kullanıyor. Savunmanın oluşturulmasında asli unsurlar olan silahların eşitliği ve çekişmeli yargılama ilkelerini zedeleyen düzenlemeler arasında, mahkemelerin, duruşmalarda hazır bulunmayan ve mazeretleri kabul edilmeyen müdafilere yokluğunda da duruşmaları yürütmelerine ve hüküm açıklamalarına olanak tanınması, müdafilere tanık dinlenmesi taleplerinin, bu taleplerin davanın uzatılması amacıyla yapıldığına kanaat getirilmesi halinde reddedilmesine ve koruma altındaki bazı tanıkların, mahkemede şahsen çapraz sorgulanmalarının engellenmesi amacıyla sesleri değiştirilmiş, yüzleri örtülmüş bir şekilde uzaktan dinlenmesine izin verilmesi de var. Aynı şekilde, başka bir düzenleme de

mahkemelerin cezaevindeki tutuklu sanıkların duruşmalara şahsen katılmalarını devamlı olarak engellemelerine, bunun yerine Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) üzerinden uzaktan katılmaları yönünde kararlar vermelerine yol açtı.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün görüştüğü avukatlar, terörle mücadele kapsamındaki suçlardan yapılan yargılamalarda delillerin tarafsız olarak incelenmesi veya sınanması ve savunma tanıklarının dinlenmesi için verdikleri dilekçelere karşı, mahkemelerin giderek artan ölçüde tepkisiz kaldıklarını belirttiler. Avukatlar, duruşmalarda kendilerini “fazlalık” gibi hissettiklerini söylediler. Müdafilerin geçerli gerekçe olmaksızın etkin savunma yapmalarının engellenmesi ve çekişmeli yargılama ilkesinin formaliteden öte bir anlam taşımamaya başlaması durumunda, iddia makamı ile sanık arasında silahların eşitliği ilkesini muhafaza etmek mümkün olamaz.

Buna ilaveten, hükümet OHAL sırasında birçok avukat örgütünü kapattı. Bunların arasında insan hakları davalarına güçlü bir şekilde odaklanan ve terörle mücadele kapsamındaki ceza davalarında sanık haklarını destekleyen üç örgüt özellikle dikkat çekiyor. Bunlar; Çağdaş Hukukçular Derneği, Özgürlükçü Hukukçular Derneği ve Mezopotamya Hukukçular Derneği. Güleci bağlantıları olmakla suçlanan Ankara merkezli Hukuk ve Hayat Derneği gibi onlarca başka avukat derneği de 2016 Temmuz'unda çıkartılan ilk KHK ile kapatılmışlardı.

Bu rapor için görüşülen avukatların tamamı, Türkiye'deki tüm il barolarının katılımıyla oluşan meslek örgütü Türkiye Barolar Birliği'nin (TBB), darbe sonrası dönemde, adil yargılanma hakkı ve tüm şüpheli ve sanıkların avukat tutma hakkı gibi ilkeleri güçlü bir şekilde savunmak konusunda isteksiz davrandığını söylediler. Aynı şekilde, baroların ve TBB'nin avukatların haklarını ilkeli ve tarafsız bir şekilde korumak için kurumsal güçlerini ve yetkilerini kullanmakta büyük ölçüde yetersiz kaldıklarını iddia ettiler. Barolar ve TBB, mesleklerini icra ederken ciddi engellerle karşılaşan avukatları desteklemekte isteksiz davrandılar ve haklarında keyfi bir şekilde soruşturma ve kovuşturma açılan avukatları desteklemekte genellikle yetersiz kaldılar.

Metodoloji

Bu raporla ilgili araştırma 2018 Temmuz’unda ve 2018 Kasım’ı ile 2019 Şubat’ı arasında yürütüldü. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün bir araştırmacısı Ankara, Urfa ve İstanbul’da 35 avukatla Şahsen veya telefonla görüşmeler yaptı. Raporda tartışılan tüm ceza davalarında, dava dosyalarının numaraları ve çoğu vakada söz konusu avukatların adları da verilmiştir. Bazı vakalarda görüşülen avukatların isimleri kendi istekleri üzerine gizlenmiştir, ancak bu isimler İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından bilinmektedir. Bütün görüşmeler Türkçe yapılmıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütü ayrıca, mevcut olduğu durumlarda, savcılık iddianameleri, delillerin sunulduğu ek dosyalar, duruşma tutanakları ve ilk derece mahkeme kararları gibi yazılı belgeleri de incelemiştir.

I. Arka Plan

Mahkemelerin bir avukat ile müvekkili arasında mesafe görmemesi yeni bir şey. Bu günlerde bir avukat bir Kürdü savunuyorsa, bu o avukatı Kürt milliyetçisi yapıyor. Eğer bir FETÖ şüphelisini savunuyorsa, FETÖ üyesi oluyor. Bir avukat olarak müvekkilinizle hapisanede avukat görüşü yaptığınızda gizli ve özel görüşme yapma imkanınız yok; zira, yanınızda hazır bekleyen bir gardiyan, bir mikrofon ve bir kamera oluyor.

Mahkemelerde hakimler bağımsız bir bilirkişinin dinlenmesi gibi taleplerin hiçbirini kabul etmiyor. Sekiz saat süren, tamamiyle sembolik, hiçbir şeyin ciddiye alınmadığı duruşmalar görüyoruz. Mahkemeler avukatlara karşı tamamen kayıtsız kalıyorlar. Silahların eşitliği diye bir şey kalmadı, artık hakimlerin gözünün içine bakabilmek bile mümkün değil.

— Ankaralı bir avukat, Temmuz 2018¹

Türkiye’de 15 Temmuz 2016 başarısız askeri darbesinin ardından yetkililerin şiddet olaylarını planlayanların ve bu olaylara karışanların kovuşturulması amacıyla gösterdiği meşru çabalar, hükümeti eleştirenlere, karşıt görüşlülere ve siyasi muhaliflere yönelik olarak başlatılan daha genel bir baskı kampanyasının gölgesinde kaldı. Askeri personelin yargılandığı davaların yanı sıra, herhangi bir şiddet eylemine karışmamış binlerce sivil de haklarında terörle mücadele kapsamındaki suçlardan dava açıldığına ve hapse atıldıklarına şahit oldu.

Bu satırlar yazıldığı sırada Türkiye’de terörle mücadele kapsamındaki suçlardan yargılanmakta olan insanların çoğunluğu, mahkemelerin ve hükümetin “Fethullahçı Terör Örgütü” (yaygın olarak kullanılan kısaltmasıyla FETÖ) adını verdiği oluşumun üyesi olmak suçundan yargılanmaktadır. Hükümet ve mahkemelerin FETÖ tanımlamasını kullanmalarının sebebi, Amerika’da yaşayan Müslüman din adamı Fethullah Gülen’in yönettiği bir terör örgütü olduğunu iddia ettikleri hareketi darbe girişiminden sorumlu tutmalarıdır.² Terörle mücadele kapsamındaki suçlardan yargılanan ikinci büyük grup ise

¹ Ankaralı bir avukatla İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün yaptığı görüşme, 12 Temmuz 2018 (Avukatın kendi arzusu üzerine adı gizlenmiştir.)

² Adalet Bakanlığı 2018 Haziran’ında 83.722 kişinin FETÖ ile ilişkili olmaktan yargılandığını, 203.518 kişi hakkında da soruşturma yürütüldüğünü açıkladı. Hürriyet gazetesinde çıkan haber, 19 Haziran 2018.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/FETÖ-davalarıyla-ilgili-cok-onemli-ayrintilar-40871816> (13 Aralık 2018 tarihinde erişildi).

silahlı Kürdistan İşçi Partisi (PKK) üyesi olmaktan yargılananlardır. Terörle mücadele kapsamında suç isnat edilen daha az sayıda insan ise daha küçük yasadışı sol örgütlerle ve İslam Devleti (İŞİD) isimli aşırılıkçı grupla ilişkili olmakla suçlanmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın 2018 Kasım'ında açıkladığı veriler Türkiye'de cezaevlerinde tutulan insanların %17'sinin terörle mücadele kapsamındaki suçlardan hüküm giymiş veya yargılanmakta olduğunu açığa çıkardı.³ Bunlar dışında, on binlerce insan da terörle mücadele kapsamındaki suçlardan tutuksuz olarak yargılanıyor. Türkiye'deki neredeyse tüm meslek grupları etkilenmiş olsa da bu rapor, avukatların hedef alınmasına ve soruşturma veya kovuşturmayaya tabi kılınmasına odaklanıyor. Diğer meslek gruplarında olduğu gibi, terörle mücadele suçlarından yargılanan avukatların çoğunluğunu da FETÖ üyesi olmakla suçlananlar oluşturuyor. Geriye kalan avukatlar da PKK üyeliğinden veya yasadışı sol örgütlerle ilişkili olmaktan yargılanıyorlar.⁴ Son iki gruptaki avukatlar hakkında soruşturma veya kovuşturma açılmasına yol açan şey, genellikle, bu avukatların basına yaptıkları açıklamalar veya basın toplantılarına veya gösteri yürüyüşlerine katılmaları oldu.⁵

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün bu raporu hazırlarken görüştüğü çok sayıda avukat, gözaltında tutulan müvekkillerini görmeye gittiklerinde, kolluk kuvvetlerinin onları tehdit ettiğine ya da “ayağını denk al; bu şüphelileri savunmak senin için iyi olmaz” ve “senin de sıran gelecek” gibi tehditkar sözler sarf ettiğine ilişkin öyküler anlattılar. 15 Temmuz 2016 darbe girişimini takip eden aylarda FETÖ'den gözaltına alınan kişiler, kendilerini temsil edecek avukat bulmakta güçlük çekmişlerdi. Bunun önemli sebeplerinden biri, Türkiye toplumunda FETÖ'ye karşı beslenen antipatiye ek olarak, bu tür davaları alan avukatların

³ Adalet Bakanlığı verilerine göre, 16 Kasım 2018 itibarıyla, hapiste tutulan toplam 260.144 kişinin 44.930'u terörle mücadele kapsamındaki suçlardan hüküm giymiş veya yargılanmaktaydı. 44.930 kişinin 31.442'sinin Gülençi (FETÖ) ilişkileri olduğu, 9.731'nin yasadışı Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile ilişkili olduğu ve 1.150'sinin de aşırılıkçı İslam Devleti (İŞİD) örgütüyle ilişkili olduğu iddia ediliyordu. Bakan bu verileri Meclis Plan ve Bütçe Komisyonunun bir oturumunda açıkladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu 31. Toplantı Tutanağı, 23 Kasım 2018, sayfa 146:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2228 (12 Ocak 2019 tarihinde erişildi). Kovuşturulanlar ve hüküm giyenlerin arasında gazeteciler, devlet memurları, öğretmenler ve siyasetçilerle birlikte emniyet görevlileri ve askeri personel de var.

⁴ The Arrested Lawyers Initiative (Tutuklu Avukatlar İnisiyatif) isimli bir sivil toplum grubu Nisan ayında son iki yıl zarfında 1546 avukat hakkında soruşturma veya kovuşturma açıldığını, bunlardan 274'ünün ilk derece mahkemelerinde hüküm giydiğini ve 598'nin ise tutuklu olarak cezaevinde kalmış ya da halen kalmakta olduğunu bildirdi. The Arrested Lawyers Initiative, Incarceration of Turkish Lawyers: Unjust Arrests and Convictions (2016-2018), rapor no. 9, 1 Nisan 2019. Bkz. <https://arrestedlawyers.org/2019/04/01/new-report-incarceration-of-turkish-lawyers-unjust-arrests-and-convictions-2016-2019/> (1 Nisan 2019 tarihinde erişildi).

⁵ Bkz. İnsan Hakları Derneği'nin raporunun ekinde yer alan 78 avukat vakasına ilişkin ayrıntılı liste. Yargı baskısı altındaki avukatlar, 1 Haziran 2016: <http://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/Avukat-Raporu.doc> (13 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

kendilerinin de kriminalize edilmelerinden endişe etmeleri idi. Bu rapor bu endişelerin yersiz olmadığını gösteriyor.

Müdafilere tehdit edildikleri ve haklarında soruşturma veya kovuşturma açıldığı vakaların sayısındaki artış, terörle mücadele kapsamındaki suçlardan tutuklu kişilerin avukat tutma ve mahkeme savunmalarını hazırlama haklarının da Türk makamları tarafından ağır şekilde kısıtlandığı bir bağlamda gerçekleşti. Örneğin, darbe girişimi sonrasında ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) sırasında, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kabinesi, tutuklu sanıkların avukatlarıyla gizli ve özel görüşme yapma haklarına kısıtlama getirmişti. Bu kısıtlamalar OHAL 2018 Temmuz'unda kaldırıldıktan sonra da yürürlükte kaldı, zira bu düzenlemeler Meclis'te yasalaştırıldı. Bu satırlar yazıldığı sırada söz konusu düzenlemeler Türkiye'nin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ve Ceza İnfaz Yasası'nın kalıcı hükümleri arasında yer alıyor ve devamlı olarak işletiliyorlar.

Avukatlar, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, terörle mücadele kapsamındaki suçlardan yapılan yargılamalarda delillerin tarafsız olarak incelenmesi veya sınanması ve savunma tanıklarının dinlenmesi için verdikleri dilekçelere karşı, mahkemelerin giderek artan ölçüde tepkisiz kaldıklarını da belirttiler. Avukatlar duruşmalarda kendilerini "figüran" gibi hissediyorlar. Müdafilerin rolü gereksiz olarak kısıtlandığında ve çekişmeli yargılama ilkesinin formaliteden öte bir anlam taşımadığı hallerde, iddia makamı ile sanık arasındaki silahların eşitliği ilkesi ciddi bir biçimde zedelenir.

Buna ilaveten, hükümet OHAL sırasında birçok avukat örgütünü kapattı. Bunların arasında insan hakları davalarına güçlü bir şekilde odaklanan ve terörle mücadele kapsamındaki ceza davalarında sanık haklarını destekleyen üç örgüt özellikle dikkat çekiyor. Bunlar; Çağdaş Hukukçular Derneği, Özgürlükçü Hukukçular Derneği ve Mezopotamya Hukukçular Derneği.⁶ Gülençi bağlantıları olmakla suçlanan, Ankara merkezli Hukuk ve Hayat Derneği gibi onlarca başka avukat derneği de 2016 Temmuz'unda çıkartılan ilk KHK ile kapatılmışlardı.⁷

⁶ 677 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete, 22 Kasım 2016, 6. numaralı liste: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161122-1.htm> (14 Ocak 2019 tarihinde erişildi)

⁷ 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete, 23 Temmuz 2016, 3 numaralı liste: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160723-8-1.pdf> (14 Ocak 2019 tarihinde erişildi)

Bu rapor için görüşülen avukatların tamamı, Türkiye’deki tüm il barolarının katılımıyla oluşan meslek örgütü Türkiye Barolar Birliği’nin (TBB), darbe sonrası dönemde adil yargılanma hakkı ve tüm şüpheli ve sanıkların avukat tutma hakkı gibi ilkeleri güçlü bir şekilde savunmak konusunda isteksiz davrandığını söylediler. Aynı şekilde baroların ve TBB’nin avukatların haklarını ilkeli ve tarafsız bir şekilde korumak için kurumsal güçlerini ve yetkilerini kullanmakta büyük ölçüde yetersiz kaldıklarını iddia ettiler. Barolar ve TBB, mesleklerini icra ederken ciddi engellerle karşılaşan avukatları desteklemekte isteksiz davrandılar ve haklarında keyfi bir şekilde soruşturma ve kovuşturma açılan avukatları desteklemekte genellikle yetersiz kaldılar.

Bu genel eğilimin nadir istisnalarından biri, ülkenin değişik köşelerindeki il barolarıyla birlikte, Türkiye Barolar Birliği’nin de, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun Diyarbakır Barosu’na yönelttiği suçlamaları kınamasıydı. Soylu, Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili seçimine giden süreçte, Diyarbakır Barosu’nu ve bazı başka sivil toplum örgütlerini PKK’yi desteklemekle suçladı ve hatta Diyarbakır Barosu’nu “gereğini yapmakla” tehdit etti.⁸ Buna karşılık Baro, İçişleri Bakanı hakkında sözlerinin halkı kin ve düşmanlığa kışkırtıcı nitelikte olduğu, baroyu hedef gösterdiği, hakaret içerdiği ve bakanlık görevinin kötüye kullanımı anlamına geldiği gerekçesiyle suç duyurusunda bulundu.⁹ Ancak medyada yer alan bir habere göre, Diyarbakır Barosu’na karşı yapılan suç duyurusu üzerine Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı 2018 Aralık’ında Türk Ceza Kanunu’nun “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılama” suçunu düzenleyen 301. maddesinden soruşturma açtı.¹⁰

Çok sayıda avukat, Türkiye’nin güneydoğusunda, kolluk kuvvetlerinin avukatları temsil ettikleri müvekkillerden hareketle fişlediğini ve bunun avukat tutma hakkının kullanımına

⁸ Bkz. Cumhuriyet Gazetesi, “Soylu’nun tehditleri durmuyor: gereğini yapacağız,” 20 Haziran 2018, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/1003010/Soylu_nun_tehditleri_durmuyor__Gereğini_yapacagiz.html (23 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

⁹ Diyarbakır Barosu eski başkanı Ahmet Özmen’in İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne verdiği bilgi, 8 Temmuz 2018. Ayrıca bkz. Cumhuriyet Gazetesi, Süleyman Soylu Hakkında Suç Duyurusu, 22 Haziran 2018 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/1005227/Suleyman_Soylu_hakkinda_suc_duyurusu.html (23 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

¹⁰ Bianet çevrimiçi haber sitesinde yer alan haber, Diyarbakır Barosunun Basın Açıklamalarına 301 Soruşturması, 2 Ocak 2019, <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/204091-diyarbakir-barosunun-basin-aciklamalarina-301-sorusturmasi> (11 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

ciddi bir engel teşkil edebileceğini belirtti. Diyarbakır'daki bir avukat İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne şunları anlattı:

Emniyette gözaltında tutulan müvekkilimi defalarca ziyaret etmeye çalıştım, ama onunla görüşmeme izin vermediler ve bana artık onu benim temsil etmemi istemediğini, barodan bir avukat görevlendirildiğini söylediler. Müvekkilim on gün sonra serbest bırakıldı ve bana gelip polislerin ona “senin avukatın PKK için çalışıyor, seni o temsil ederse senin için kötü olur” dediğini anlattı. Müvekkilim, polislerin ona benim hakkımda söyledikleri yüzünden, barodan bir avukat görevlendirmesi yapılmasını kabul etmiş.¹¹

Bu raporda önce, kısaca, hükümetin terörizm tarifini genişletme yönünde yaptığı hamleye bakılıyor. Daha sonra avukat tutma hakkının engellenmesine yönelik olarak yasama organında yapılan değişiklikler analiz ediliyor. Rapor, son olarak, uzunca bir şekilde, avukatların soruşturma veya kovuşturmayla tabi tutulduğu somut vakalara ve savcılıkların ve mahkemelerin, avukatların mesleki görevlerinin icrasıyla ilgili faaliyetlerini bir suçmuş gibi görmek konusundaki heveslerine odaklanıyor.

¹¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün bir temsilcisi, Güneydoğudaki çok sayıdaki baronun avukat hakları merkezlerinin bir toplantısına katıldı, Urfa, 14 Temmuz 2018.

II. Terörizm Tarifinin Genişletilmesi

15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan bakanlar kurulu, yayınladığı kanun hükmünde kararnamelerle (KHK) 130.000'i aşkın kamu çalışanını görevinden çıkardı, medya organlarını, okulları ve sivil toplum örgütlerini kapattı ve yürürlükteki çok sayıda yasada değişiklik yaptı.¹² Baskıların ana hedefinde, geniş bir dini ağ olan, liderliğini Amerika'da yaşayan Sünni Müslüman vaiz Fethullah Gülen'in yaptığı ve Türkiye makamlarının darbe girişiminin ardında olmak suçladığı Fethullah Gülen hareketi vardı. Yayımlanan KHK'larla alınan önlemlerin yürürlüğünün olağanüstü hal süresi ile sınırlı olması gerekirken, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) kontrolündeki Meclis'in 2016 Ekim'inden sonraki dönemde bu KHK'ları onaylayarak kanunlaştırmasıyla söz konusu düzenlemeler yasalara dahil edildi ve kalıcı hale gelmiş oldu.

Savunma hakkına kısıtlama getiren yasaları incelemeyen evvel, ilk olarak, hükümetin insanları terör örgütleriyle ilişkili olmaktan yargılayabilmek için terör suçlarının kapsamını nasıl genişlettiğine bakmak gerekiyor.

Türkiye'nin 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu 1991'den beri yürürlükte ve birçok kez değiştirildi. Birleşmiş Milletler'in Terörle Mücadele Ederken İnsan Hak ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi ve Korunması özel raportörü, 2006 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyareti sonrasında söz konusu yasayı eleştirmişti. Özel raportör, somut olarak, başta "hangi suçların terör eylemini oluşturacağına daha kesin bir şekilde tarif edilmesi ve terör eylemlerinin kişilere karşı ölümcül veya başka şekillerde ağır şiddet içeren fiiller ve rehine almakla sınırlandırılması" olmak üzere, terörle mücadele kapsamındaki suçların uluslararası norm ve standartlarla uyumlaştırılmasını önermişti. Özel raportör "örgüte üye olmak, yardım ve yataklık yapmak gibi suçlarla, bazı otoritelerin 'fikir suçu' olarak tanımladığı suçların, terörle mücadeleden başka amaçlarla suistimal edilmesinin önüne,

¹² Alınan önlemlerin ve yapılan düzenlemelerin bir özeti için bkz. İnsan Hakları Ortak Platformu, "21 July 2016 – 20 March 2018 State of Emergency in Turkey: Updated Situation Report," (21 Temmuz 2018-20 Mart 2018 Olağanüstü Hal Uygulamaları, Güncellenmiş Durum Raporu) 17 Nisan 2018: http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf (14 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

ancak terör suçlarını oluşturan fiillerin tam bir netlikle tanımlanmasıyla geçilebilir” şeklinde bir uyarıda bulunmuştu.¹³

Yetkili makamların şiddet eylemine karışmamış, şiddete teşvik etmemiş veya silahlı gruplara lojistik destek vermemiş insanları kriminalize etmek ve onları hapse atmak amacıyla, terörle mücadele yasalarını yıllardır suistimal ettiği Türkiye’de, özel raportörün yazdığı rapor pek de dikkate alınmadı. Türkiye’de terörle mücadele yasalarının amacı dışında kullanıldığını gösteren çok sayıda başka araştırma ve çalışma var. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün kendisi de, geçmişte, terörle mücadele kapsamındaki suçların göstericilere, siyasal aktivistlere, insan hakları savunucularına ve akademisyenlere karşı kullanıldığını belgelemiştir.¹⁴ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri de, Türkiye’nin terörle mücadele kapsamındaki suçları ifade özgürlüğünü kısıtlamak için kullanmasını eleştirmiştir.¹⁵ Silahlı grupların resmen terör örgütü olarak tanımlanması, Türkiye’nin en üst temyiz mahkemesi olan Yargıtay kararlarına bağlı olsa da, uygulamada Yargıtay’ın hükümetin önerdiği tanımlamaları otomatik olarak onaylamak dışında bir işlevi yokmuş gibi görünüyor.

Gülen hareketi ile ilişkili olduğundan şüphelenilen çok yüksek sayıdaki devlet çalışanını, darbe girişiminin sonrasında, kamu görevinden çıkartma projesine girişen yetkili makamlar, kişilerin terör örgütü ile ilişkilerinin bulunup bulunmadığını tespit etmek ve insanların hangi fiiller nedeniyle terörist olarak nitelendirilebileceğini belirlemek için kullanılan ölçütlerin kapsamını daha da genişlettiler. Bir zamanlar iktidar partisinin siyasi müttefiki olan bir hareketin, bugün yetkililer tarafından dünyada eşi benzeri olmayan, “*sui generis*” bir terör örgütü olarak tarif edilen ve “Fethullahçı Terör Örgütü” ya da kısaca FETÖ

¹³ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism on his mission to Turkey (16-23 Şubat 2006), 16 Kasım 2006: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/Go6/149/42/PDF/Go614942.pdf?OpenElement> (16 Şubat 2019 tarihinde erişildi).

¹⁴ Bkz. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün “Protestoyu Terör Suçu Saymak: Göstericileri Yargılamak ve Hapse Atmak İçin Terörle Mücadele Yasalarının Keyfi Kullanımı” başlıklı raporu, Kasım 2010 <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/turkey110tuwebwcover.pdf> (11 Mart 2019 tarihinde erişildi) ve başta şu basın açıklamaları olmak üzere, yıllardır yayınlanmış çok sayıda açıklama ve rapor: “Türkiye: BDP Üyelerinin Yargılanması Hak İhlalidir” 18 Nisan 2011 <https://www.hrw.org/tr/news/2011/04/18/242654> (11 Mart 2019 tarihinde erişildi); “Rights Defenders on Trial for Doing Their Work” 24 Ekim 2017, <https://www.hrw.org/news/2017/10/24/turkey-rights-defenders-trial-doing-their-work> (11 Mart 2019 tarihinde erişildi) ve “Akademisyenler Dilekçe İmzaladıkları İçin Yargılanıyor” 5 Aralık 2017 <https://www.hrw.org/tr/news/2017/12/06/312313> (11 Mart 2019 tarihinde erişildi).

¹⁵ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği, “Freedom of Expression and Media Freedom in Turkey” 12 Temmuz 2011: <https://rm.coe.int/16806db752> ve en son “Memorandum on Freedom of Expression and Media Freedom in Turkey” 15 Şubat 2017: [https://rm.coe.int/ref/CommDH\(2017\)5](https://rm.coe.int/ref/CommDH(2017)5) (16 Şubat 2019 tarihinde erişildi).

adı verilen şeye dönüştürülmesi bu sayede mümkün oldu.¹⁶ Olağanüstü Hal ilan edildikten sonra yayınlanan, kamu personellerinin görevlerinden çıkartıldığı ilk KHK’da kullanılan sözdizimi “terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen...” kişileri hedef aldı.¹⁷

Bu son derece muğlak sözdizimi yetkililerin attığı ağa mümkün olan en yüksek sayıdaki insanın düşmesine olanak sağlayacak şekilde tasarlanmıştı. Savcıların “iltisaklı olmanın” açık kanıtı olarak gördükleri faaliyetler arasında, hükümetin Gülenci bir banka olduğunu söylediği Bank Asya’da hesap sahibi olmak, çocuklarını Gülenci okullara göndermek, Gülen hareketi tarafından yürütülen dini sohbet toplantılarına katılmak, Gülen’in takipçileri tarafından işletilen yurtlarda kalmak, belli bazı şifreli iletişim programlarını, özellikle de Gülen’in takipçilerinin yaygın olarak kullandıkları iddia edilen ByLock’u cep telefonlarına indirmiş olmak, Gülen hareketi kurumlarına veya özel hesaplara, himmet ödemesi veya bağış olarak görülebilecek para havalelerinin yapılmış olduğunu gösteren delillerin bulunması ve hareketle bağlantılı yakın akrabaların olması gibi fiiller bulunuyor.

Söz konusu ölçütler ilk başta kamu çalışanlarının kitlesel olarak kamu görevinden çıkarılabilmesi için getirilmiş olsalar da kimler hakkında cezai soruşturma veya kovuşturma açılabilceğinin belirlenmesi için kullanılan bir şablon işlevi de görüyorlar. İncelenen iddianamelerde FETÖ üyesi olmakla, FETÖ’ye yardım ve yataklık yapmakla ve daha az sayıdaki davada da anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etmekle itham edilenlere isnat edilen suçların çok önemli bir bölümü bu tür delillerden oluşuyor. Darbe girişimine karışmaktan yargılanan askeri personelin ve sivillerin davaları başka bir konu ve bu raporda ele alınmıyor.¹⁸ Sivillerin yargılandığı davalardaki çoğu iddianame, Gülen hareketi ile irtibatlı olma ölçütleri ile, işlendiği sırada yasadışı olan bir komploya veya faaliyete fiilen karışmış olmak arasında nedensel bir bağ kurmuyor.

¹⁶ Bu deyim Türkiye hükümetinin yaptığı açıklamalarda ve iddianamelerde yaygın bir şekilde kullanılıyor. Örneğin bkz. Dışişleri Bakanlığı’nın “15 July Coup Attempt against the Turkish People and Democracy,” başlıklı Powerpoint Sunumu, Ağustos 2016, bkz http://15.07.gov.tr/assets/files/doc/presentation_mfa.pdf (10 Aralık 2018 tarihinde erişildi).

¹⁷ Bu formülasyon ilk olarak 23 Temmuz 2016 tarihinde yayınlanan ilk OHAL kararnamesinde (Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname, no. 676) kullanıldı bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160723-8.htm> (9 Aralık 2018 tarihinde erişildi).

¹⁸ Adalet Bakanı 2018 Haziran’ında FETÖ davalarına ilişkin sayılarla birlikte, darbeden yargılanan askerlerin sayılarını da verdi. FETÖ üyeliğinden toplam 83.722 kişi halen yargılanıyordu, 203.518 kişi hakkında da hala soruşturma yürütülüyordu. (Birkaçı dışında tamamı askeri personel olan) toplam 5370 kişi ise darbeden yargılanıyordu. Bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/feto-davalarıyla-igili-cok-onemli-ayrintilar-40871816> (14 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

Gülen Hareketi ile irtibatlı olmakla itham edilen insanlar hakkında hazırlanmış sayısız iddianame, hareketin iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi ile yollarının ayrılmasının ardından, Türkiye Hükümetinin yaklaşımının, söz konusu grubu “Türkiye’nin ulusal güvenliğine tehdit” olarak görmekten, idari ve cezai soruşturmalarda mücadele edilmesi gereken “yasadıışı” bir örgüt olarak görmeye, oradan da bir terör örgütü olduğunu ilan etmeye doğru nasıl evrim geçirdiğini gösteren bir kronoloji sunuyor.¹⁹

Gülen hareketini bir terör örgütü olarak nitelendiren ilk resmi makam, 26 Mayıs 2016 tarihinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın başkanlığında toplanan Milli Güvenlik Kurulu oldu. Erzincan Ağır Ceza Mahkemesi 16 Haziran 2016 tarihli bir kararında Gülen hareketini terör örgütü olarak telaffuz etti. Yargıtay’ın 2017 Haziran’ında FETÖ üyeliğinden yargılanan iki yargıç hakkında bir mahkeme tarafından silahlı terör örgütü üyeliğinden verilmiş mahkumiyet kararını onaylamasıyla da, Gülen hareketi terör örgütü olarak tanımlanmış oldu.²⁰ Gülen hareketinin önce hükümet sonra da Yargıtay tarafından bir terör örgütü olarak tanımlanmasıyla Gülen hareketine yönelik kitlesel gözaltıların, soruşturmaların ve kovuşturmaların yolu açıldı.

Türkiye’de Yargıtay, uzun süredir, örgüt üyesi olmakla itham edilen sanıkların suçlarının mahkeme tarafından sabit görülebilmesi için kişinin yasaklı örgütün hiyerarşik yapısı içinde yer aldığını gösteren ve belli bir süre boyunca süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk arz eden bir ilişki şablonunun varlığının iddia makamı tarafından kanıtlanmış olması şartını arıyor.²¹ Kişinin terör örgütü ile “organik bir bağının” bulunduğunu ve örgüt hiyerarşisi içinde yer aldığını kanıtlamak için kişinin suç sayılan eylemlere katıldığını ya da suç işlenmesini doğrudan teşvik ettiğini gösteren somut delillerin varlığı değil, ilişkinin yoğunluğunu gösteren misallerin çeşitliliği ve sürekliliği ölçü alınıyor.

Türkiye’nin terörle mücadele yasalarının yanlış uygulanması ve söz konusu ölçütün terör faaliyeti olarak tarif edilemeyecek ve edilmemesi gereken eylemlere karışmış insanları,

¹⁹ Bu kronolojiyi örneğin Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’nın, bu raporda tartışılan vakalardan biri olan 52 avukat hakkında FETÖ üyeliğinden yazmış olduğu 2016/110911 soruşturma, 2017/19962 esas sayılı, 14 Haziran 2017 tarihli iddianamesinde görmek mümkün.

²⁰ Medya’da çıkan haber, bkz. *Sabah* gazetesi, “Silahlı terör örgütü tanımı Yargıtay kararıyla tescillendi,” 17 Haziran 2017: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/06/17/silahlı-teror-orgutu-tanimi-yargitay-karariyla-tescillendi>.

²¹ Bu ölçüte yer veren yakın tarihli bir Yargıtay kararını tartışan bir makale için bkz. Eran Sen, “Yargıtay 16. Ceza Dairesi’nin Son Kararına Göre Örgüt Üyeliği,” 3 Kasım 2017: <https://www.hukukihaber.net/yargitay-16-ceza-dairesinin-son-kararina-gore-orgut-uyeligi-makale,5508.html> (23 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

örneğin protestocuları, hedef alacak şekilde genişletilerek kullanılması, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün daha önce yazdığı bir raporda incelenmişti.²² Söz konusu raporda yer verilen vakalardan birinde, terör örgütü adına hareket etmek ve örgüt üyesi olmak suçlarından mahkum edilen bir gösterici, sonradan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvurdu. AİHM bu davada, bir protesto gösterisine katılmanın, yetkililer tarafından, başvurucuya karşı, geniş kapsamlı terör suçları isnat edilmesiyle sonuçlanacağını "öngörmenin" mümkün olmadığını, bu tür suç isnatlarının başvurucunun toplanma özgürlüğünü keyfi bir şekilde ihlal ettiği, zira Türkiye mahkemelerinin, barışçı bir gösterici olan başvurucu ile PKK'nin hiyerarşik yapısı içinde şiddet eylemlerine karışmış kişiler arasında bir ayırım yapmadığı tespitlerinde bulunarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinin ihlal edilmiş olduğuna karar verdi.²³

Gülen hareketi ile bağlantılı kişilerin terörist olarak tanımlanması söz konusu olduğunda kullanılan mantık daha da yanlış, zira kişilerin hareket ile bağlantılı olduklarını gösteren faaliyetlere katıldıkları sırada Gülen hareketi yasadışı ilan edilmemişti ve incelenen iddianameler, genellikle, kişilerin söz konusu faaliyetlere katıldıkları sırada bu faaliyetlerin suç teşkil ettiğini gösteren somut deliller sunmuyorlar. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2014-16 arasındaki dönemde bu gruba karşı beslediği antipatiyi açıkça dile getirmiş ve bu grupla ilişkili olmayı çok sakıncalı bir şey olarak gördüklerini kamuoyuna açıkça ifade etmiş olsa da, Gülen hareketi üyelerinin, Gülen hareketi ile ilişkilerinin ilerideki bir tarihte bırakın ceza gerektiren suç olarak görülecek bir şey olmasını, terör eylemi sayılabileceğini öngörebileceklerini iddia etmek, ne inandırıcı, ne de hukuken savunulabilecek bir tez.

²² Bkz. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün "Protestoyu Terör Suçu Saymak: Göstericileri Yargılamak ve Hapse Atmak İçin Terörle Mücadele Yasalarının Keyfi Kullanımı" başlıklı raporu, Kasım 2010 <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/turkey110tuwebwcover.pdf> (12 Mart 2019 tarihinde erişildi).

²³ AİHM'in Işıkırık v. Türkiye kararı (*Başvuru no. 41226/09*) 14 Kasım 2017: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-178506"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (14 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

III. Savunma Hakkının Zedelenmesi

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın hükümetinin OHAL sırasında KHK ile getirdiği ve meclisin sonradan yasalaştırdığı birçok önlem, terörle mücadele kapsamındaki ve devlete karşı işlenen suçlardan ceza soruşturması veya kovuşturması altındaki kişilerin savunma haklarını zedeler nitelikte. Bu önlemler avukatların mesleklerini silahların eşitliği ilkesi başta olmak üzere, adil yargılama standartlarına uygun bir şekilde icra etme kabiliyetlerini kısıtlıyor.

Hükümetin 2016 Temmuz'undan bu yana avukatların yetkilerine getirdiği dokuz kısıtlamadan, belki de en önemlisi, tutuklu ve hükümlülerin avukatlarıyla gizli ve özel görüşme hakkına getirilen ciddi sınırlama. Artık avukat ile hapis hanesindeki müvekkili arasındaki görüşmeler, hem süre bakımından sıkı bir şekilde sınırlandırılabilir hem de kamu görevlilerinin hazır bulunması ve konuşmaların tam olarak kaydedilmesi koşuluyla yapılabilirler.²⁴ Bu rapor için görüşülen avukatlar, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, bu kısıtlamaların teorik olarak takdire bağlı ve istisnai olması gerekirken uygulamada yaygın bir şekilde kullanıldığını, özellikle de FETÖ'den tutuklu veya hükümlüler söz konusu olduğunda istisna değil, kural olduklarını bildirdiler.

Bir avukat bu düzenlemenin yaygın olarak kullanımı ile ilgili olarak şunları söyledi:

²⁴ Bu düzenleme 23 Haziran 2016 tarihli, 667 sayılı KHK ile getirildi ve sonradan 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 59/5 maddesinde yapılan bir değişiklikle yasalaştırıldı. Düzenleme şöyle: "toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşürüldüğüne, terör örgütü veya diğer suç örgütlerinin yönlendirildiğine, bu örgütlere emir ve talimat verildiğine veya yorumları ile gizli, açık ya da şifreli mesajlar iletildiğine ilişkin bilgi, bulgu veya belge elde edilmesi hâlinde, Cumhuriyet başsavcılığının istemi ve infaz hâkiminin kararıyla, üç ay süreyle; görüşmeler teknik cihazla sesli veya görüntülü olarak kaydedilebilir, hükümlü ile avukatın yaptığı görüşmeleri izlemek amacıyla görevli görüşmede hazır bulundurulabilir, hükümlünün avukatına veya avukatın hükümlüye verdiği belge veya belge örnekleri, dosyalar ve aralarındaki konuşmalara ilişkin tuttukları kayıtlara el konulabilir veya görüşmelerin gün ve saatleri sınırlandırılabilir. Beşinci fıkra kapsamına giren hükümlünün yaptığı görüşmenin, aynı fıkra da belirtilen amaca yönelik yapıldığının anlaşılması hâlinde, görüşmeye derhal son verilerek, bu husus gerekçesiyle birlikte tutanağa bağlanır. Görüşme başlamadan önce taraflar bu hususta uyarılır. Hükümlü hakkında, yedinci fıkra uyarınca tutanak tutulması hâlinde, Cumhuriyet başsavcılığının istemiyle hükümlünün avukatlarıyla görüşmesi infaz hâkimince altı ay süreyle yasaklanabilir. Yasaklama kararı, hükümlüye ve yeni bir avukat görevlendirilmesi için derhal ilgili baro başkanlığına bildirilir. Cumhuriyet başsavcılığı baro tarafından bildirilen avukatın değiştirilmesini baro başkanlığından isteyebilir..." bkz. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.5275&MevzuatIliski=0&Tur=1&Tertip=5&No=5275> (13 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

Yanınızda hazır bekleyen bir gardiyan varken ve tüm görüşme kamerayla kayda alınırken, avukat görüşmelerinde, avukatla müvekkil arasında gizli ve özel görüşme diye bir şey kalmadı artık. Bu şartlarda müvekkilinizle davayı konuşamazsınız.²⁵

Yetkililerin, tutuklu ya da hükümlüye isnat edilen suçun ağırlığına bağlı olarak, her vaka için ayrı ayrı karar vermekten imtina ettiğini söyleyen söz konusu avukat, “yetkililer, avukat görüşmelerini izlerken, Gülen cemaatinin dini toplantılarına katılmakla suçlanan bir şüphelinin davasıyla, örneğin FETÖ üyesi olmakla suçlanan bir istihbarat görevlisinin nispeten daha ciddi davası arasında bir ayırım yapmıyorlar,” dedi.²⁶

Başka bir avukat ise, bu önlem nedeniyle savunma hazırlamanın imkansız hale geldiğini şu sözlerle anlattı:

Hapishanedeki avukat görüşmelerimiz bir gardiyanın huzurunda yapılıyor ve kameraya alınıyor. Gardiyan arada bizi “şifreli konuşmayın” diye uyarabiliyor. Tüm yazılı notların önce gardiyana verilmesi, onun da notu kameraya göstermesi gerekiyor. Cebinize kaleminizi bile koyamıyorsunuz. Böyle bir ortamda herhangi bir şey konuşmanız imkansız. Müvekkilinize “telefonunda ByLock var mıydı, yok muydu?” gibi en temel soruları bile soramazsınız.²⁷

İnsan Hakları İzleme Örgütü, cezaevindeki bir müvekkili ile özel görüşme yapma yasağını ihlal ettiği iddia edilen ve hakkında soruşturma açılan bir avukatın vakasını belgeledi. Avukat Sabiha Nur Gümüş, İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne, 26 Mart 2018 tarihinde emniyette gözaltında tutulan FETÖ şüphelisi bir müvekkili ile görüşmeye gittiğini anlattı. Müvekkilinin gözünün morarmış olduğunu ve dik oturmakta güçlük çektiğini gören Gümüş, müvekkiline poliste işkence yapıldığına ilişkin suç duyurusunda bulundu.²⁸ Gümüş, müvekkiliyle 11 Nisan 2018 tarihinde bu kez Sincan cezaevinde görüştü. 11 Nisan’da yapılan görüşme kamera ile izlenmişti ve görüşme boyunca bir gardiyan da hazır

²⁵ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Kayseri Barosu’ndan avukat Özcan Akıncı ile görüşmesi, Ankara, Temmuz 2018.

²⁶ Agy.

²⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün ismi kendi arzusu üzerine gizlenen bir avukatla görüşmesi, İstanbul Ağustos 2018.

²⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Avukat Sabiha Nur Gümüş ile yaptığı görüşme, Ankara, Temmuz 2018.

bulunmuştu. Gümüş, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, bu görüşmenin ertesi günü polis tarafından Ankara Adliyesi'nin otoparkında gözaltına alınıp, mahkemeye çıkartılmadan evvel iki üç saat karakolda tutulduğunu anlattı. Polis, onun 11 Nisan'da yaptığı görüşmede gardiyan arkasını döndüğünde müvekkiline bir not göstermeye teşebbüs etmek suretiyle müvekkiliyle gizli iletişim kurduğunu iddia ediyordu. Olay kamerayla kaydedilmişti. Gümüş bu suçlamayı reddediyor ve hareketlerinin yanlış anlaşıldığını söylüyor. Mahkeme Gümüş'ü, yurtdışına çıkış yasağı ve adli kontrol şartıyla serbest bıraktı ki bu Gümüş'ün her hafta karakola gidip imza vermesi gerektiği anlamına geliyor. Bu satırlar yazıldığı sırada Gümüş hakkında terör örgütüne üye olmak suçundan başlatılmış olan soruşturma halen sürüyordu.²⁹ Polis, Gümüş'ün ofisini, arabasını ve evini aradı ve not defterlerine, bilgisayarına, telefonuna ve diğer dijital malzemelere el koydu. 2018 Kasım'ında Gümüş'ün müvekkili Söğüt ve 28 diğer kişi hakkında hazırlanan iddianamede Gümüş'ün de adı geçiyor ve müvekkili ile gizli iletişim kurduğu iddia ediliyor. Oysa Gümüş'ün bu müvekkili temsilen yaptığı tek şey, poliste işkence gördüğüne ilişkin suç duyurusunda bulunmaktı. Gümüş, açılan ceza davasında söz konusu şüphelinin müdafiliğini dahi üstlenmiş değildi.³⁰ Gümüş hakkında halen, bu davadan ayrı bir ceza soruşturması yürütülüyor.

OHAL sırasında getirilen başka bir önlem, mahkemelerin belli avukatların, terörle mücadele kapsamındaki suçlardan soruşturulan ya da kovuşturulan müvekkillerin müdafiliğini veya vekilliğini üstlenmelerini yasaklama yetkilerinin kapsamını büyük ölçüde genişletiyor. Kendileri hakkında da terörle mücadele kapsamındaki suçlardan açılmış bir ceza soruşturması bulunan avukatlar, artık Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) 151/3-4 maddeleri uyarınca, terörle mücadele kapsamındaki suçlardan soruşturulan ya da kovuşturulan müvekkillerin müdafiliğini veya vekilliğini üstlenmekten iki yıla kadar yasaklanabiliyorlar. Eskiden avukatlar, ancak kendileri hakkında terörle mücadele kapsamındaki suçlardan sürmekte olan bir kovuşturma varsa, bir müvekkilin müdafiliğini veya vekilliğini üstlenmekten yasaklanabiliyorlardı. Ancak 2016 askeri darbe girişimi öncesindeki dönemde, avukatların CMK 151/3-4 uyarınca bir müvekkilin müdafiliğini veya

²⁹ Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Avukat Sabiha Nur Gümüş hakkında açtığı 2018/77428 sayılı soruşturma halen sürüyor.

³⁰ Gümüş'ün adı aralarında Şahin Söğüt'ün de bulunduğu 28 şüphelinin eski Rus Büyükelçisi Andrey Karlov'u 19 Aralık 2016 günü öldüren polis memuru ile bağlantılı oldukları gerekçesiyle anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs ve cinayet amaçlı Gülençi bir komploya katılmakla suçlandığı iddianamede yer alıyor: Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Soruşturma No.: 2016/181251; Esas No. 2018/535522/11/2018; İddianame No.: 2018/14397

vekilliğini üstlenmekten yasaklandığı herhangi bir vaka, İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından belgelenmemiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü bu uygulamanın birçok örneğine rastladı. Temmuz 2018’de verilen bir hakimlik kararı, darbe girişiminden yargılanan subayları savunan İstanbul Barosu’ndan bir avukatın bu tür davalara girmesini, hakkında, terörle mücadele kapsamındaki suçlardan bir soruşturma yürütüldüğü gerekçesiyle, bir yıl boyunca yasakladı. Oysa söz konusu avukata henüz terör örgütü (FETÖ) üyeliği suçu isnat edilmiş değildi.³¹ 2018 Aralık’ında verilen başka bir hakimlik kararı da, haklarında terör suçlarından soruşturma veya kovuşturma yürütülen 131 avukatı, yasadışı Marksist Leninist Komünist Partisi ile bağlantılı olmakla suçlanan insanlar hakkında halen yürütülmekte olan soruşturma kapsamında itham edilen şüphelilerin müdafiliğini veya vekilliğini üstlenmekten yasakladı.³² 2017 Aralık’ında verilen bir hakimlik kararı da, FETÖ üyeliğinden haklarında soruşturma veya kovuşturma yürütülen farklı il barolarına kayıtlı 322 avukatın, hakkında FETÖ üyeliğinden soruşturma yürütülen herhangi bir müvekkilin müdafiliğini veya vekaletini üstlenmesini yasakladı.³³

Kayseri Barosu’ndan Avukat Özcan Akıncı, İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne, 2017 yılında, bir savcının kendisi hakkında terör örgütü üyeliği (FETÖ) suçundan açtığı soruşturma sırasında, dört ay boyunca FETÖ’den gözaltına alınan veya tutuklanan sanıkların müdafiliğini veya vekilliğini üstlenmesinin, bir hakimlik kararıyla kısıtlandığını anlattı.³⁴ Savcılık sonradan takipsizlik kararı vermiş olsa da Akıncı’nın mesleğini icra etmesini kısıtlayan hakimlik kararı, hakkında yürütülen soruşturma sürdüğü müddetçe emniyette gözaltında tutulan veya Nevşehir hapisanesindeki tutuklu müvekkilleriyle görüşemeyeceği anlamına geliyordu.³⁵ Dahası, hakimlik kararı müvekkillerinin vekilliğini sadece soruşturma safhasında üstlenmesini yasaklıyor, kovuşturma safhasında duruşmalarına müdafî olarak girmesini engellemiyordu. Ne var ki Kayseri 4. Ağır Ceza

³¹ İstanbul 6. Sulh Ceza Hakimliği’nin vakası bu raporda ele alınan Avukat Lale Beşe ile ilgili, 2018/3936 sayılı, 10 Temmuz 2018 tarihli kararı.

³² İstanbul 5. Sulh Ceza Hakimliği’nin, 2018/6716 sayılı, 26 Aralık 2018 tarihli kararı 131 avukatı İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığının 209444 sayılı soruşturmasındaki şüphelileri soruşturma ve kovuşturma evrelerinde temsil etmekten yasaklıyor. İnsan Hakları İzleme Örgütü, bu karara dahil edilen iki avukat hakkında terörle mücadele kapsamındaki suçlardan bir soruşturma veya kovuşturma bulunmadığına, söz konusu iki avukatın 2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasına muhalefetle suçlandığına, dolayısıyla bu iki avukatın CMK 151/3 uyarınca yasaklanmalarının hukuki bir zemini bulunmadığına dikkat çeker.

³³ İstanbul 2. Sulh Ceza Hakimliği’nin 2017/6021 sayılı, 18 Aralık 2017 tarihli kararı.

³⁴ Kayseri 1. Sulh Ceza Hakimliği’nin 2017/3503 sayılı, 24 Temmuz 2017 tarihli kararı.

³⁵ Kayseri Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 2017/29519 sayılı, 21 Kasım 2017 tarihli takipsizlik kararı.

Mahkemesi, o mahkemede yargılanan bir müvekkilinin duruşmalarına müdafî olarak giremeyeceğine karar verdi.³⁶ Kayseri 4. Ağır Ceza Mahkemesi, ayrıca Kayseri Barosu disiplin kuruluna, Akıncı hakkında suç duyurusunda bulundu. Kayseri Barosu disiplin kurulu Akıncı'ya meslek kurallarına uymayan eylem ve davranışlarda bulunmaktan, 3 ay meslekten uzaklaştırma cezası verdi.³⁷ Akıncı bu karara Türkiye Barolar Birliği nezdinde itiraz etti. Akıncı, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, "Eğer bu davaları ben almasaydım, Kayseri'deki birçok şüpheli avukatsız kalacaktı," dedi. Anlaşıldığı kadarıyla yetkililer Akıncı hakkındaki soruşturmayı FETÖ üyeliğiyle suçlanan şüphelilerin avukatlığını üstlendiği için açmışlardı.³⁸

Son iki buçuk yılda yaygınlık kazanmış başka bir uygulama da, hakimliklerin, terörle mücadele kapsamındaki suçlardan hakkında soruşturma bulunan ve ismen belirlenen avukatların soruşturma dosyalarına erişimine kısıtlama getirmeleri. Bu düzenleme uzun süredir Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alıyor (CMK 153/2). Kısıtlamanın soruşturma dosyasına erişimle ilgili olması ve avukatların emniyette gözaltında tutulan bir şüpheliyle ilk 24 saatten sonra görüşmesini engellememesi gerekirken, İstanbul Barosu'ndan iki avukatın İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne verdiği bilgiye göre, uygulamada, bir avukatın adı böyle bir hakimlik kararında geçmişse, polis o avukatın müvekkillerine gözaltında buldukları süre zarfında herhangi bir şekilde erişmesini engelliyor.³⁹

OHAL sırasında KHK'larla getirilen ve sonradan yasalaştırılarak Türkiye'nin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun kalıcı düzenlemelerine dahil edilen birçok önlem bir şüphelinin avukat tutma ve savunma haklarını zedeler nitelikte. Bunların arasında, savcılarının mutad bir biçimde ve mahkeme onayı sonradan alınmak kaydıyla, polise avukatların ilk 24 saat boyunca müvekkilleriyle görüşmelerini engelleme izni vermesi (CMK madde 154/2); terörle mücadele kapsamındaki suçlarda mahkemede bir sanık için hazır bulunabilecek müdafî sayısının üç avukatla sınırlandırılması (CMK149/2);⁴⁰ mahkemelerin, duruşmalarda hazır

³⁶ Kayseri 4. Ağır Ceza Mahkemesi 19 Aralık 2017 tarihinde yapılan bir duruşma sırasında Akıncı'nın 2017/100 ve 2017/10 sayılı davalarda yargılanan bir sanığın müdafiliğini üstlenemeyeceğine karar verdi.

³⁷ Kayseri Barosu Disiplin Kurulu 16 Kasım 2018 tarihli kararında 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 34., 134. ve 136. maddelerine dayanıyor.

³⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Avukat Özcan Akıncı ile yaptığı görüşme, Ankara, Temmuz 2018 ve 28 Ocak 2019.

³⁹ İstanbul Barosu'ndan iki avukatın verdiği bilgi, 28 Ocak 2019.

⁴⁰ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun, önce OHAL KHK'ları ile getirilen sonradan Meclis tarafından yasalaştırılan düzenlemelerle değiştirilen maddeleri parantez içinde gösteriliyor. Her bir maddede değişikliklerin tarihi de veriliyor:

bulunmayan ve mazeretleri kabul edilmeyen müdafilerin yokluğunda da duruşmaları yürütmelerine ve hüküm açıklamalarına olanak tanınması (CMK madde 188/1 ve 216/3); müdafilerin tanık dinlenmesi taleplerinin, bu taleplerin davanın uzatılması amacıyla yapıldığına kanaat getirilmesi halinde reddedilmesi (CMK Madde 178) ve koruma altındaki bazı tanıkların, mahkemeye şahsen getirilerek çapraz sorgulanmalarına olanak tanınması yerine, sesleri değiştirilmiş, yüzleri örtülmüş bir şekilde, uzaktan dinlenmesine izin verilmesi (CMK madde 139/3) sayılabilir. Aynı şekilde, mahkemelerin cezaevindeki tutuklu sanıkların duruşmalara şahsen katılmalarına izin vermemesi artık olağanlaşmış bir uygulama, mahkemeler bunun yerine tutuklu sanıkların Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) üzerinden uzaktan katılmaları yönünde kararlar veriyorlar (CMK madde 196/4).

Darbe girişimine karışmış olmaktan yargılananların müdafiliğini veya vekilliğini üstlenmiş avukatlar, delillerin incelenmesi için verdikleri dilekçelerin kabul edilmesinde çektikleri güçlükten özellikle yakınıyorlar. Darbe girişimin organizasyonunda merkezi bir rol oynayan Akıncı hava üssündeki hava kuvvetleri personelinin davasına giren bir Avukat, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne şunları söyledi: "Hakimler biz avukatları allahın belaları olarak görüyorlar. Biz hiç olmasak daha çok hoşlarına gidecek."⁴¹

Olağanüstü Hal KHK'ları ile getirilen ve Ceza Muhakemeleri Kanunu'na ve Ceza İnfaz Kanunu'na kalıcı olarak dahil edilen önlemler müdafinin rolünü ve şüpheli ve sanıkların haklarını büyük ölçüde zedeledikleri gibi, yetkililerin avukatlara duydukları güveni giderek artan ölçüde yitirdikleri ve onları, hukukun üstünlüğünü ve adil yargılama ilkelerini muhafaza etmeye çalışan bir yargı sisteminin asli unsurları olarak değil, terör şüphelilerinin etkin bir şekilde soruşturulmasını veya kovuşturulmasını engellemeye çalıştıklarından şüphelenilen kişiler olarak gördükleri bir iklime işaret ediyorlar. Bu düzenlemelerin avukatın rolü ve yargı süreci ile ilgili uluslararası kabul görmüş standartlarla çeliştiğini gösteren, barolar ve insan hakları örgütleri tarafından yayınlanmış çok sayıda ayrıntılı açıklayıcı yorum var.⁴²

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.5271&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5271> (12 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

⁴¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Avukatla yaptığı görüşme, Ankara, Temmuz 2018.

⁴² İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi, Uluslararası Barolar Birliği İnsan Hakları Enstitüsü, İngiltere ve Galler Hukukçular Derneği'nin, Yargıç ve Avukat Bağımsızlığı Özel Raportörü'ne sundukları, Türkiye'de Avukatlık Mesleğinin Bağımsızlığı ile İlgili [Uluslararası Hukuk İhlalleriyle İlgili ortak rapor, 18 Eylül 2018](https://www.ibanet.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=deaf1861-f198-4352-b570-7d08e5c0c53a);

<https://www.ibanet.org/Document/Default.aspx?DocumentUId=deaf1861-f198-4352-b570-7d08e5c0c53a>; İnsan Hakları

IV. Terörle Mücadele Kapsamında Yapılan Suç İsnatlarının Avukatlara Karşı, Amaçları Dışında Kullanılması

Son iki buçuk yıl zarfında binden fazla avukat hakkında terörle mücadele kapsamındaki suçlardan soruşturma veya kovuşturma açıldı, yüzlerce avukat da uzun süreler tutuklu olarak hapis yattılar. The Arrested Lawyers Initiative (Tutuklu Avukatlar İnisiyatifi) isimli bir sivil toplum grubu geçtiğimiz Kasım ayında, darbe girişiminden bu yana 1546 avukat hakkında soruşturma veya kovuşturma açıldığını, bunlardan 274'ünün ilk derece mahkemelerinde terör örgütü üyesi olmaktan hüküm giydiğini, 598'inin ise belli süreler tutuklu olarak cezaevinde kalmış ya da halen kalmakta olduğunu bildirdi.⁴³

Söz konusu avukatların çoğu yetkililerin Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) adını verdiği oluşum ile irtibatlı olmaktan yargılandılar ve hüküm giydiler. Daha az sayıdaki avukat hakkında ise sol veya Kürt oluşumlarla irtibatları nedeniyle soruşturma veya kovuşturma açıldı ve geçtiğimiz on yıl içerisinde birden fazla avukatın sanık olarak yargılandığı bu çeşit en az üç dava oldu.⁴⁴ 2009 yılında Türkiye'nin en eski insan hakları örgütü olan İnsan Hakları Derneği için yaptıkları çalışmalarla tanınan Ankara Barosu'ndan dört avukat, terör örgütü üyesi oldukları iddiasıyla yargılanmış ve haklarında verilen mahkumiyet kararı 2016 yılında kesinleşmişti. Bu avukatlar hakkında yürütülen yargılama kusurluydu ve aleyhlerinde sunulan deliller, söz konusu avukatların PKK adına çalıştıkları yönünde alınan bir ihbardan, sonradan baskı altında verildiği iddia edilerek geri çekilmiş tanık ifadelerinden, suç sayılabilecek bir faaliyetin varlığını göstermeyen telefon konuşmalarından ve basın toplantılarına ve protesto gösterilerine katılmış olmalarından ibaretti.⁴⁵ Söz konusu avukatlardan biri halen altı yıl üç aylık hapis cezasını çekiyor. Diğer üç avukat, Avrupa'daki bir ülkeye iltica ettiler.

Derneği, Yargı baskısı altındaki avukatlar 1 Haziran 2016: <http://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/Avukat-Raporu.doc> (13 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

⁴³ The Arrested Lawyers Initiative (Tutuklu Avukatlar İnisiyatifi), Incarceration of Turkish Lawyers: Unjust Arrests and Convictions (2016-2018), rapor no. 9, 1 Nisan 2019. Bkz: <https://arrestedlawyers.org/2019/04/01/new-report-incarceration-of-turkish-lawyers-unjust-arrests-and-convictions-2016-2019/> (1 Nisan 2019 tarihinde erişildi).

⁴⁴ Bunlar; hükümet yanlısı medyada "KCK'lı avukatlar davası" ve "DHKP-C'li avukatlar davası" diye anılan davalar ile aşağıda anlatılan ve 20 avukatın DHKP-C üyesi olmak suçundan yargılandığı ikinci bir dava.

⁴⁵ Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2009/309 esas sayılı, 24 Ocak 2013 tarihli gerekçeli kararı. Karar, Yargıtay tarafından 7 Aralık 2016 tarihinde onandı. Söz konusu kararlar İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından incelendi.

Avukatlar hakkında terör örgütü ile bağlantı olduklarına ilişkin sudan delillerle soruşturma veya kovuşturma açmak, Türkiye'nin güneydoğusunda PKK ile çatışmaların yoğunlaştığı ve uzun süreli bir olağanüstü halin hüküm sürdüğü 1990'lı yıllarda kullanılan taktikleri andırıyor. 1993 yılında yaşanan bu tür bir vakada, yetkililer, terörle mücadele kapsamında suç isnat etmek bahanesiyle, aralarında bu raporun ithaf edildiği Tahir Elçi'nin de bulunduğu 16 Avukatı gözaltına almış, işkence yapmış veya başka şekillerde kötü muamele etmişti. Avukatların ofisleri kanunsuz olarak aranmış ve eşyalara el konulmuştu.⁴⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'nin ağır insan hakları ihlalleri yaptığını teyit ederken şu hususları açık bir şekilde vurgulamıştı:

“Bir meslek grubu olarak hukukçuların, adaletin yönetiminde ve hukukun üstünlüğünün muhafaza edilmesinde merkezi bir rolleri vardır. Avukatların mesleklerini lüzumsuz engellemelere maruz kalmadan icra edebilme özgürlüğü, demokratik bir toplumun asli bileşenlerinden ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerinin, özellikle de adil yargılanma ve kişisel güvenlik haklarına yönelik teminatların etkin bir şekilde uygulanmalarının olmazsa olmaz ön koşullarından biridir. Dolayısıyla avukatlık mesleğinin üyelerine baskı yapılması ve onlara yönelik tacizler, Sözleşme ile kurulan sistemin kalbine indirilmiş darbelerdir. Bu nedenle, her ne biçimde olursa olsun bu türden baskılar yapıldığına ilişkin iddialar, özellikle de avukatların kitlesel olarak gözaltına alındığı veya tutuklandığı, ofislerinin arandığı vakalar, mahkeme tarafından özellikle sıkı incelemeye tabi tutulacaktır.”⁴⁷

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün incelediği, halen sürmekte olan birçok davada, savcılıklar avukatların FETÖ ile ilişkili olduklarına işaret eden bir davranış kalıbı gösterdiklerini iddia ediyorlar. Bu da, tipik olarak, avukatların şifreli iletişim uygulaması ByLock'u kullanmakla, Gülenci sohbet toplantılarına katılmakla, çocuklarını Gülen hareketi ile bağlantılı okullara göndermekle, Gülen hareketi ile ilişkili yurtlarda kalmış olmakla, banka hesaplarından Gülen Hareketi'nin farklı branşlarına bağış yapmış olmakla, Gülen hareketi ile

⁴⁶ Söz konusu 16 Avukata Türkiye'nin eski Ceza Kanunu'nda düzenlenmiş olan silahlı terör örgütü üyeliği suçu isnat edilmiş, mahkeme sonradan davanın zaman aşımından düşmesi için atılı suçun vasfını değiştirerek silahlı bir örgüte yardım ve yataklık yapmaya çevirmişti. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, söz konusu 16 avukattan biri olan, Diyarbakır Barosu'ndan Avukat Mesut Beştaş'ın 11 Mart 2019 tarihinde verdiği bilgi.

⁴⁷ Elçi ve diğerleri v. Türkiye, 23145/93 ve 25091/94 sayılı başvurular, 13 Kasım 2003 tarihli karar, paragraf no. 669. Karara şu linkten ulaşılabilir: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61442> (11 Mart 2019 tarihinde erişildi).

ilişkilendirilmiş olan Bank Asya’da hesap sahibi olmakla ve Gülen hareketi ile bağlantılı farklı dernek veya vakıflara üye olmakla suçlandıkları anlamına geliyor. Bu fillerin hiçbirinin avukatlık mesleğinin icrasıyla özel bir ilgisi yok; daha ziyade kamu da veya özel sektörde çalışan diğer meslek sahiplerine FETÖ üyeliğinden soruşturma ve kovuşturma açıldığı gibi, avukatlara da açıldığını gösteriyorlar.

Ancak bazı vakalarda savcılıklar şüphelilerin “FETÖ’nün avukat yapılanması” adını verdikleri oluşuma dahil olduklarını iddia ederek, birden fazla avukat hakkında tek bir dava açmayı tercih ediyorlar. Bu tür davalarda savcılar, anlaşıldığı kadarıyla, sanıkları, mesleklerini hiyerarşik bir şekilde örgütlenmiş bir suç oluşumundan (yani FETÖ’den) aldıkları emirler doğrultusunda icra eden avukatlar olarak görüyorlar. Savcılara göre söz konusu avukatlar mesleklerini yasadışı ilan edilmiş bir oluşumun hizmetinde icra etmiş ve böylece meşru bir mesleki işlevi bozarak, onu bir suç faaliyetine dönüştürmüşler.

Hali hazırda, bu şekilde birden fazla avukat sanığın yargılandığı ve medyanın da “FETÖ’nün Avukat Yapılanması” adını vermeyi tercih ettiği davalar, başta Ankara, Bursa, Samsun, Antalya, Trabzon, Manisa, Denizli ve Konya olmak üzere, en az sekiz ilde sürüyor. Bu davalarda kovuşturulan ve bazı vakalarda hüküm giymiş avukatlar arasında, baro başkanları da bulunuyor.⁴⁸

“FETÖ Ankara Avukat Yapılanması” Davası

Avukatlara karşı açılmış bu tür kitlesel davalardan biri “FETÖ Ankara Avukat Yapılanması Davası.” Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı 52 avukat hakkında, anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüsten (Türk Ceza Kanunu madde 309), terör örgütü üyeliğine (madde 314) bir dizi suçtan soruşturma başlattı. Savcılığın sunduğu deliller arasında, bazı avukatların dava dosyalarını başka avukatlara tahsis ettiği iddiası yer alıyor ki, bunun hiyerarşik bir ilişkinin varlığına işaret ettiği ima ediliyor. İddianamede sık sık sanıkların

⁴⁸ The Arrested Lawyers Initiative (Tutuklu Avukatlar İnisiyatifi’nin) 2019 Nisan’ında yayınladığı rapora göre, darbe girişiminden bu yana dört baro başkanı tutuklandı, görevden alındı ve yargılandı. Bunlardan ikisi hüküm giyerek sekiz ila on yıl beş ay arasında hapis cezaları aldı (kararlar temyiz aşamasında), diğer ikisininin yargılaması ise sürüyor. On eski baro başkanı hakkında da soruşturma veya kovuşturma açıldı, bunlardan hüküm giyenler 2 ila 13 yıl arasında hapis cezası aldılar. Bkz. The Arrested Lawyers Initiative, Incarceration of Turkish Lawyers: Unjust Arrests and Convictions (2016-2018), rapor no. 9, 1 Nisan 2019, <https://arrestedlawyers.org/2019/04/01/new-report-incarceration-of-turkish-lawyers-uniust-arrests-and-convictions-2016-2019/> (1 Nisan 2019 tarihinde erişildi).

2014-16 yılları arasında Gülen hareketi ile bağlantılı kişilerin vekilliğini veya müdafiliğini üstlenmiş olmaları delil olarak sunuluyor. Avukatların vekilliğini veya müdafiliğini üstlendiği söz konusu kişiler arasında, binlerce kişinin telefon görüşmelerini usulsüz olarak dinlemekten yargılanan emniyet görevlileri ve Kamu Personeli Seçme Sınavlarında (KPSS) sınav sorularını sınavdan önce dağıtarak veya temin ederek usulsüzlük yapmaktan yargılanan kişiler de var.⁴⁹

Kanuna aykırı dinleme yapmak veya KPSS sınavında usulsüzlük yapmak gibi fiiller işlemek suretiyle kamu görevinin suistimal edildiği iddiası ile soruşturma veya kovuşturma açmak kanunların uygulanmasına yönelik meşru, önemli ve gerekli bir faaliyet olsa da, avukatlara, bu suçlarla itham edilen kişilerin müdafiliğini veya vekilliğini üstlendikleri için soruşturma veya dava açmak, özellikle de söz konusu avukatların suç teşkil ettiği varsayılan fiillerinin, mesleklerinin gereği olan görevleri ve işlevleri icra etmekten ibaret olduğu düşünüldüğünde, hukukun üstünlüğü ilkesini çarpıtmak demektir. Ankara davasında savcılık, 17 farklı örnekte, söz konusu avukatların baro tarafından görevlendirilme yapılmadığı halde şüphelilerin müdafiliğini gönüllü olarak üstlendiklerini iddia ederek avukatların müvekkilleri adına icra ettikleri meşru faaliyetler hakkında şu ifadeyi kullanıyor: “...belirtilen şüphelilere yardımda bulunduğu ve bu soruşturmalarda FETÖ lehine ve devlet aleyhine algı oluşturmak, soruşturma ve yargılamaların haksız olduğu yönünde propaganda yapmak için basın açıklamalarına katıldığı...”⁵⁰

Bir avukatın sanık müdafii olarak yaptığı işi, söz konusu avukatın suç sayılabilecek faaliyetlere karışmış olduğunu gösteren başka hiçbir delil sunmadan bu tür ifadelerle tarif etmek, adil yargılanma hakkının özünü, avukatların hukukun üstünlüğü ilkesine riayet edilmesindeki asli rollerinin ve işlevlerinin karalanması suretiyle tehdit etmek demektir. Hükümetler, savcılar ve mahkemeler, belli müvekkillerin müdafiliğinin veya vekilliğinin üstlenilmesini avukatların suç sayılabilecek bir faaliyete karışmış olduklarını gösteren deliller olarak görmeye başladığında, adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biri olan avukat tutma hakkı fiilen ortadan kalkmış demektir.

⁴⁹ Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan 2016/110911 soruşturma, 2017/19962 esas sayılı, 14 Temmuz 2017 tarihli iddianamede isnat edilen suçlar. İddianamenin bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından incelendi.

⁵⁰ Agy.

Ankara Avukatlar davasındaki sanıklar, darbe girişiminden birkaç hafta sonra, 2016 Ağustos’unda tutuklandılar ve büyük çoğunluğu 16 aya kadar varan sürelerde tutuklu kaldıktan sonra, yurtdışına çıkış yasağı getirilerek ve adli kontrol şartıyla tahliye edildiler. Adli kontrol, söz konusu avukatların karakola düzenli olarak imza vermeleri gerektiği anlamına geliyor. Bu rapor yayımlandığı sırada yargılaması süren sanıklardan ikisi tutuklu olarak hapiste bulunuyor, 14 sanığın yargılaması da gıyaplarında sürüyordu. 29 Mart günü mahkeme sanıkların 21’i hakkında mahkumiyet kararı vererek, sanıkları altı yıl üç ay ila sekiz yıl bir ay arasında değişen hapis cezalarına çarptırdı. 16 sanık hakkında beraat kararı verildi, gıyaplarında yargılanan 14 sanığın dosyaları ise tefrik edildi.

Ankara’da avukatlar davasındaki sanıklardan biri, M.D. Ankara 7. Sulh Ceza Hakimliği’ne, poliste işkence gördüğünü bildirdi. M.D. polisler tarafından soyulduğunu, tecavüzle tehdit edildiğini, baro tarafından görevlendirilen avukatın önünde darp edildiğini ve olağan sağlık kontrolüne, kendisini darp eden polis memuru tarafından götürüldüğünü anlattı. M.D. bunları, tutuklanıp Sincan cezaevine götürüldükten sonra, el yazısıyla yazıp, cezaevi müdürlüğü vasıtasıyla, söz konusu Sulh Ceza Hakimliği’ne ulaştırdığı bir notta anlattı.⁵¹ M.D. söz konusu notta, göğsünde ve kollarında işkenceden kaynaklanan gözle görülebilecek morarmalar olduğunu ve korktuğu için olay sırasında suç duyurusunda bulunamadığını da belirtti. M.D. ile aynı davada yargılanan avukatlar, M.D.’nin işkence iddialarıyla ilgili bir soruşturma açıldığına ilişkin herhangi bir bilgileri olmadığını söylediler.⁵²

Bursa Davaları ve Sıddık Filiz Vakası

Bursa’da FETÖ üyesi oldukları iddiasıyla yargılanan ve 18 Eylül 2018 günü bu suçtan hüküm giyen üç avukatla ilgili olarak savcılığın gösterdiği deliller arasında, sanıklardan birinin “2011-2016 yılları arasında Bursa ilinde serbest avukat olarak görev yaptığı, bu süre içerisinde yasa dışı FETÖ/PDY silahlı terör örgütüne iltisaklı ve irtibatlı bulunan şüphelilerin avukatlığını üstlendiği” de vardı.⁵³ Söz konusu üç avukat tutuklu olarak 17 aya

⁵¹ Sanık M.D.’nin Ankara 7. Sulh Ceza Hakimliği’ne el yazısıyla yazdığı, 22 Ağustos 2016 tarihli notun bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından incelendi.

⁵² İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne aynı davada yargılanan avukatlar tarafından verilen bilgi, Kasım 2018.

⁵³ Bursa Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan 2016/18990 esas sayılı iddianame. İddianamenin bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından incelendi.

varan sürelerde hapisteye kaldıktan sonra tahliye edildiler. Davaları temyiz aşamasında. Bursa’da 46 avukatın yargılandığı başka bir davada yargılanan avukatların aleyhindeki deliller arasında ise, ByLock kullanmaları, Bank Asya’da hesaplarının bulunması, Gülenci sohbet toplantılarına katılmaları ve hayır amaçlı yaptıkları bağışların yanı sıra, Ahenk Hukuk Derneği isimli aynı avukat örgütüne üye olmaları da sayılıyor.⁵⁴

Bazı avukatlara karşı hazırlanan bazı iddianamelerde ve mahkeme kararlarında, aleyhteki deliller arasında avukatların müdafiliğini üstlendikleri FETÖ şüphelileri ismen sıralanıyorlar. 2018 Kasım’ında bir mahkeme İstanbul Barosu’na kayıtlı avukat Sıddık Filiz’i FETÖ üyeliği ve FETÖ propagandası yapmak suçlarından yedi yıl dokuz ay hapis cezasına çarptırdı. Davaya bakan mahkeme heyetinin verdiği mahkumiyet kararının gerekçesinde, Filiz’in Gülenciler tarafından kullanıldığı ileri sürülen ByLock şifreli mesajlaşma uygulamasını kullandığı iddiası da vurgulandı. Oysa polis raporuna göre Filiz’in telefonunda ByLock bulunmuyordu. Mahkumiyet kararının gerekçesinde gösterilen diğer deliller; Filiz’in ByLock kullanıcılarıyla yaptığı telefon görüşmeleri, Gülenci sohbet toplantılarına katıldığına ilişkin tanık ifadeleri ve Filiz’in Gülenci bağlantıları olan bir avukat derneğine üye olması. Fakat kararda, Filiz’in FETÖ üyeliğinden yargılanan ve isimleri sıralanan polislerin müdafiliğini üstlendiğinden ve Filiz’in söz konusu polislerin davalarını tartıştığı tweetlerden de uzun uzadıya bahsediliyor.⁵⁵ 2017 Şubat’ından beri tutuklu olarak cezaevinde bulunan Filiz aldığı mahkumiyet kararını temyiz etti.

Antalya davası ve Münip Ermiş’in yargılandığı iki dava

Antalya Barosu’na kayıtlı 24 avukatın FETÖ üyeliğiyle suçlandığı 90 sayfalık iddianamenin 74 sayfasında Gülen hareketinin tarihi ve bu hareketin işlediği iddia edilen suç fiilleri anlatılıyor. Doğrudan sanıklarla ilgili özgül delillere ise kalan 16 sayfada yer veriliyor.⁵⁶ Sanıklar arasında var olduğu iddia edilen bağlantıyı kanıtlamak için, sanıklardan bazılarının 2016 Temmuz’unda KHK ile kapatılan Antalya’daki Kural Hukukçular Derneği’nin üyeleri olmaları dışında bir delil gösterilmiyor. Başka bir deyişle FETÖ avukat

⁵⁴ Bursa Cumhuriyet Başsavcılığının 2017/2730 esas sayılı, 20 Nisan 2017 tarihli iddianamesi. İddianamenin bir nüshası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

⁵⁵ İstanbul 36. Ağır Ceza Mahkemesi’nin gerekçeli kararı: 2017/194 dava, 2018/209 esas, 2017/31730 savcılık esas sayılı ve 12 Kasım 2018 tarihli kararı. Kararın bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

⁵⁶ Antalya Cumhuriyet Başsavcılığının 2016/58280 soruşturma, 2017/8214 esas sayılı, 18 Mayıs 2017 tarihli iddianamesi. İddianamenin bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

yapılanması olduğu iddia edilen şeyin nasıl işlediğine ilişkin hiçbir delil sunulmuyor. Savcılık iddianamesinde delil olarak, söz konusu avukatların FETÖ üyeliğinden soruşturulan ya da kovuşturulan müvekkillerinin isimleri, genellikle sanıkların “FETÖ Avukatı” olduğunu söylemekten ibaret kalan tanık ifadeleri ve şüphelilerin sosyal medya hesapları ve takip ettikleri haber siteleriyle ilgili bilgiler sunuluyor. Avukatların çoğuna yöneltilen asıl suçlama, telefonlarında ByLock şifreli mesajlaşma uygulamasının bulunması ve Bank Asya’da hesaplarının olması. İddianamede Amerika’da yaşayan Fethullah Gülen’in kendisi de herhangi başka bir açıklama verilmeden, sanık olarak yer alıyor. Mahkeme dosyaları ayırmaya ve sanıkları toplu olarak değil, her bir sanığı ayrı yargılamaya karar verdi.

Aynı davanın açıklaması olmayan şaşırtmacalarından biri de savcılığın avukatların Kürt yanlısı veya sol eğilimli görüş sahibi olmalarını, FETÖ üyeliğini kanıtlayan deliller olarak sunması. Söz konusu avukatlardan biri, 2016 yılında KHK ile kapatılan Çağdaş Hukukçular Derneği’nin başkan yardımcısı, tanınmış bir sosyalist insan hakları avukatı olan ve çok sayıda işkence mağdurunun avukatlığını yapan Münip Ermiş. Savcılığın Ermiş’in aleyhinde gösterdiği deliller; Çağdaş Hukukçular Derneği ile ilişkisi, takip ettiği sosyal medya hesapları, Ermiş’in tanımadığını iddia ettiği ismi belli iki kişinin Ermiş’in terör örgütlerini desteklediği mealindeki ihbarları ve Ermiş’in FETÖ üyesi olmaktan tutuklanarak cezaevine konmuş bir savcıyı ziyaret etmiş olması. Ermiş, mahkemede verdiği ifadede savcıyı gözaltına alındığı sırada dayanışma göstermek amacıyla evinde ziyaret ettiğini, zira ilişkileriyle ilgili iddialar veya siyasi görüşleri ne olursa olsun, savcıların gözaltına alınmasını ciddi bir mesele olarak gördüğünü belirtti. Antalya 10. Ağır Ceza Mahkemesi 13 Aralık 2018 günü Ermiş hakkında beraat kararı verdi.⁵⁷

Aynı davada yargılanan Hakan Evcin adındaki başka bir avukat da aynı savcıyı ziyaret etmek ve onun avukatlığını yapmakla suçlandı. Mahkeme, 28 Kasım 2018 tarihinde Evcin’i de hakkındaki tüm suçlamalardan beraat ettirdi. Evcin karar duruşması sonrasında tutuklanması ve yargılanmasının sonuçları ile ilgili olarak şunları söyledi:

⁵⁷ Antalya 10. Ağır Ceza Mahkemesi’nin Aralık tarihli beraat kararı. Kararın bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

Tutuklandığım için müvekkillerimden büyük kısmı beni azletti. Maddeni ve manen zarara uğradığım için hem cumhuriyet savcısı hem de mahkeme heyeti, tazminat davası açabileceğimi hatırlattı ve kayıtlara geçti. 10,5 ay cezaevinde kaldım. Sonra da 'pardon' deyip beraat ettirdiler.⁵⁸

Ayrı yargılanan diğer avukatların davalarında ise mahkeme yedi avukatı FETÖ üyeliğinden altı yıl on ay hapis cezasına çarptırdı, bazı avukatlar hakkında ise beraat kararı verdi.⁵⁹

Münip Ermiş, Antalya Barosu'na kayıtlı avukatlara karşı FETÖ üyeliğinden açılan davadan beraat etmiş olmasına karşın, aynı ay içinde beraat kararından kısa bir süre sonra Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın hakkında yeni bir soruşturma başlattığını öğrendi. Ermiş, 31 Aralık 2018 günü terör örgütü propagandası yaptığı kuşkusuzla ifade vermeye çağrıldı. Ancak propagandasını yapmakla suçlandığı terör örgütü bu kez FETÖ değil, yasadışı solcu Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi'yi (DHKP-C). Antalya'daki bir hakimlik aynı gün, kaçma şüphesi bulunduğu gerekçesiyle, Ermiş'e yurtdışına çıkma yasağı koydu. Antalya 10. Ağır Ceza Mahkemesi savcılığın, Ermiş'e "silahlı örgüt üyeliği (DHKP/C)" suçunu isnat etmeyi tercih ettiği 11 Ocak 2019 tarihli iddianamesini, 2019 Ocak'ında kabul etti.

Mahkeme, Ermiş'in 2006 ile 2013 yılları arasında katıldığı altı yasal basın toplantısını, attığı ve hiç biri şiddeti savunmayan 32 tweet ve 16 Facebook paylaşımını ve koruma altındaki bir tanığın ve adları belli iki tanığın Ermiş'in DHKP/C adına çalışan bir avukat olduğunu iddia eden ancak herhangi bir kanıt veya başka bir ayrıntı sunmayan ifadelerini, şu kararı vermek için yeterli gördü: "şüphelinin süreklilik, yoğunluk ve çeşitlilik gösteren bu eylemleri ile DHKP-C terör örgütü ve alt seksiyonları ile hiyerarşik yapı içerisinde organik bağ kurduğu, örgütün fikir ve amaçlarını, faaliyet ve eylemlerini benimseyerek örgütün amaç ve stratejisi doğrultusunda hareket ettiği, böylelikle isnat olunan 'Silahlı Terör Örgütüne Üye Olma' suçunu işlediği, ayrıca internet ortamında herkese açık sosyal medya hesaplarından DHKP/C terör örgütü ile açık alan yapılanmalarını ve örgüt mensuplarını, örgütün silahlı eylemlerini övücü, meşrulaştırıcı nitelikte paylaşımlar yaparak örgüt

⁵⁸ "FETÖ'den 10,5 ay hapis yatan avukata beraat" *Hürriyet* Gazetesi, 25 Kasım 2018:

<http://www.hurriyet.com.tr/verel-haberler/antalya/fetoden-10-5-ay-hapis-vatan-avukata-beraat-41033629> (13 Mart 2019 tarihinde erişildi).

⁵⁹ Münip Ermiş'in İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne ilettiği bilgi, 16 Ocak 2019.

propagandası yaptığı bu eylemleri ile de silahlı terör örgütü propagandası yapmak suçunu işlediği yönünde kamu davası açılmasını gerektirir somut ve yeterli deliller bulunduğu evrak kapsamında anlaşılmıştır.”⁶⁰

Bu rapor yayınlandığı sırada Ermiş tutuksuz yargılanıyordu ve davanın ilk duruşması için 20 Haziran 2019 tarihi verilmişti. Ermiş İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne bu son davanın, bir insan hakları avukatı olarak yaptığı çalışmalara ve Çağdaş Hukukçular Derneği ile uzun yıllardır sürdürdüğü ilişkiye misilleme olarak açıldığına inandığını söyledi.⁶¹ Çağdaş Hukukçular Derneğinden avukatların DHPK/C üyesi olarak yargılandıkları dava aşağıda tartışılmaktadır.

Lale Beşe Davası

İstanbul’da bulunan avukat Lale Beşe 15 Temmuz darbe girişimi ile bağlantılı olarak tutuklanmış çok sayıda askeri personelin müdafiliğini üstlenmişti. 26 Haziran 2018 tarihinde, Lale Beşe’nin kendisi de FETÖ üyesi olmak şüphesiyle gözaltına alındı ve 10 Temmuz’da bir sulh ceza hakimliği kararıyla tutuklandı. Lale Beşe hakkında hazırlanan 22 sayfalık iddianamenin ilk 18 sayfasında Gülen hareketinin tarihi ve yasa dışı faaliyetleri anlatıldıktan sonra, Beşe’nin FETÖ üyeliğini kanıtlayan deliller olarak, Beşe’nin bazı askerler ve siyasi gelişmelerle ilgili iğneleyici yorumlar yaptığı sosyal medya paylaşımları ile 2017 referandumu öncesi dönemde Cumhurbaşkanı Erdoğan hakkında yaptığı epeyce eleştirel paylaşımlara yer veriliyor. Savcılık Beşe’ye cumhurbaşkanına hakaret (Türk Ceza Yasası madde 299/1-2) ve halkı kanunlara uymamaya alenen tahrik etme suçlarını da isnat ediyor (madde 217/1).

İddianamede yer alan kritik önemde bir cümlede şu ifadeler yer alıyor: “dosyamızın konusunu oluşturan ve özellikle darbe girişimi ve FETÖ yargılamalarında müdafilik yapan şüpheli Lale BEŞE'nin de sürekli ve ısrarlı şekilde örgütün, açıkladığımız son dönemdeki kaos ve toparlanma amaçlarına hizmet eder şekilde, toplum üzerinde saygınlık ve

⁶⁰ Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 2018/103358 soruşturma, 2019/1345 esas sayılı iddianamesi, s. 42. İddianamenin bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

⁶¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Münip Ermiş’le yaptığı telefon görüşmeleri ve yazışmalar, 16 Ocak 2019 ve 17 Şubat 2019 ve Ermiş’in Antalya Cumhuriyet Başsavcılığına verdiği ifadenin bir örneği (bir kopyası İnsan Hakları İzleme örgütü tarafından görülmüştür.)

geçerlilik oluşturmak amacıyla avukatlık kimliğini de kullanmak suretiyle çok sayıda sosyal medya paylaşımları yaptığı anlaşılmıştır.”⁶²

Beşe 18 Aralık 2018 tarihinde yapılan ilk duruşmasında elektronik kelepçeyle ev hapsinde tutulmak kaydıyla tahliye edildi. Beşe'nin darbe yargılamalarında veya terörle mücadele kapsamında yapılan diğer yargılamalarda müdafiliğini üstlendiği müvekkillerin müdafiliğini veya vekaletini üstlenmesi hakimlik kararıyla yasaklandı. Bu satırlar yazıldığı sırada Beşe'nin yargılaması sürüyordu.⁶³

Avukatların Müvekkillerine İsnat Edilen Suç İddialarıyla İlişkilendirilmesi

Baro başkanlığı da yapmış çok deneyimli bir avukat, çoğu avukatın FETÖ ile ilişkilendirilmekten duyduğu kaygı hakkında şu düşünceleri dile getirdi:

15 Temmuz 2016'dan sonra avukatların bu davaları gerçekten de almak istemediklerini gördüğümde şaşırđım. Devlet avukatlara yoğun baskı uyguladı. Baromuzun 321 olan adli yardım avukatlarının sayısı 15'in bile altına düştü. Bu davaları almak isteyen avukatlar bütün gün çalışıyorlardı, hatta neredeyse karakollarda yatıp kalkıyorlardı. Birçok avukat kendilerine FETÖcü denmesinden endişe ediyordu. Darbenin hemen sonrasındaki günlerde ülkedeki korku ortamı bu boyutlardaydı. Durum şimdi biraz normalleşti ama birçok avukat hala bu davaları almak istemiyor. Bizim mesleğimizde böyle korkularımızın olmaması gerekir. 12 Eylül askeri darbesinden sonra bile böyle olmamıştı. O zamanlar şimdiki gibi toplumsal kutuplaşma yoktu. Bugünlerde böyle bir davayı almanız durumunda, bir yönetim kuruluna üye olmanız, hakimlik sınavına girmeniz, siyasete girmeniz gibi hayatınızdaki her şeyin etkileneceğinden korkuluyor çünkü o davaları kabul etmiş olduğunuz görülebilir ve aleyhinizde kullanılabilir. Bir avukat müvekkilim hakkındaki bir polis fezlekesinde “FETÖ militanlarının

⁶² İstanbul Cumhuriyet Baş Savcılığı'nın 2018/109956 soruşturma, 2-18/42025 esas sayılı iddianamesi s. 18, 5 Kasım 2018. İddianamenin bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

⁶³ İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne Lale Beşe tarafından verilen bilgi, 20 Ocak 2019. İstanbul 6. Sulh Ceza Hakimliği'nin 2018/3936 sayılı, 10 Temmuz 2018 tarihli, Beşe'nin darbe yargılamalarında veya terörle mücadele kapsamındaki suçlardan yapılan diğer yargılamalarda müdafilik veya vekalet üstlenmesini yasaklayan kararının bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

avukatlığını yapmıştır, dolayısıyla FETÖ'ye yardım ve yataklık yapmıştır” diye yazılmıştı.⁶⁴

Avukatlara karşı hazırlanan FETÖ iddianamelerinin içeriği, söz konusu davalarda yetkililerin avukatları müvekkillerine isnat edilen suç iddialarıyla ilişkilendirdiği görüşünü destekler nitelikte.

Solcu veya Kürt müvekkillerin veya devlet görevlileri tarafından işlenen suçların mağdurlarının ailelerinin müdafiliğini veya vekaletini üstlenen avukatlar da müvekkillerinin suçları veya özellikleriyle ilişkilendirilerek soruşturmalar veya kovuşturmalara hedef alınıyorlar. Geçtiğimiz on yıl zarfında çok sayıda avukat sanığın yer aldığı en az üç dava olmuştu.⁶⁵ Bu raporda 2016 sonrası döneme odaklanılıyor.

Özgürlükçü Hukukçular Derneği Üyesi 12 Avukatın Kürdistan İşçi Partisi (PKK/KCK) üyeliğinden yargılandığı Dava

16 Mart 2016 tarihinde polis Özgürlükçü Hukukçular Derneği üyesi 12 avukat ile avukat olmayan 24 kişiyi, silahlı Kürdistan İşçi Partisi (PKK/KCK) üyesi olmak şüphesiyle gözaltına aldı. Bir sulh ceza hakimliği gözaltına alınan tüm şüphelileri önce serbest bıraksa da savcılığın itirazı üzere avukatlar Ramazan Demir ve Ayşe Acinikli yeniden gözaltına alınarak tutuklandılar ve beş ay cezaevinde kaldılar. Savcılık, alelacele hazırladığı bir iddianameyle, söz konusu iki avukat ile birlikte 10 avukat ve 38 kişiyi daha “terör örgütü üyeliği” ile suçladı. İddianamede dile getirilen özgül suç ise, söz konusu avukatların PKK üyeliğinden hükümlü veya tutuklu olarak hapiste bulunanlarla dışarıdaki PKK üyeleri arasında bilgi taşıyarak kuryelik yaptıkları iddiasıydı. Demir ve Acinikli 7 Eylül 2016 tarihinde yapılan ikinci duruşmalarında tahliye edildiler.

İddianamede toplam 50 sanıktan avukat olan 12’si aleyhinde birkaç tweet dışında neredeyse hiç delil yer almıyordu ve asıl delillerin ayrıntıları verilmeyen telefon dinlemeleri

⁶⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Urfa Barosu’nda Avukatla yaptığı görüşme, Temmuz 2018.

⁶⁵ Bunlardan ilki, 2009 yılında dört avukatın PKK üyeliğinden yargılanmasıydı (bu raporda, s.22), ikincisi 46 avukatın silahlı Kürdistan İşçi Partisi (PKK/KCK) ile ilişkilendirildiği 2011 yılındaki toplu yargılamalardı; sonuncusu ise 2013 yılında 22 avukatın DHKP-C ile ilişkilendirildiği ve bu raporda s.34’de tartışılan ve çoğunlukla aynı avukatların adının geçtiği 2018 yılındaki davaya benzeyen davaydı.

ve diğ er takip tutanaklarından oluştuğu anlaşılıyordu. İddianamenin ek dosyalarında ise aylar boyunca yapılmış telefon dinlemeleri yer alıyor.

İnsan Hakları İzleme Örgütü, Ramazan Demir aleyhindeki ek dosyalarda yer alan delilleri inceledi. Bu deliller Demir'in medya, arkadaşları ve iddianamede adı geçen bazı kişilerle yaptığı telefon görüşmeleri ve attığı birkaç tweetten ibaret. Demir'in hapisteki tutuklu veya hükümlü kişilerle dışarıdaki kişiler arasında mesaj taşıdığını gösteren hiçbir somut delil sunulmuyor.⁶⁶ Demir'in attığı tweetler suç sayılabilecek bir fiil teşkil etmiyorlar. Dolayısıyla Ramazan Demir'e açılan davanın suç sayılabilecek bir fiilin varlığını gösteren inandırıcı delillere dayandığını söylemek mümkün değil.

Ramazan Demir, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne polisin kendisi başta olmak üzere avukatları gözaltına almak için yaptığı operasyonun amacının, mesleklerini icra etmelerine ve Cizre'de 14 Aralık 2015 ile 1 Mart 2016 tarihleri arasında uygulanan sokağa çıkma yasağı ve PKK ile bağlantılı gruplara karşı ordu ve emniyet güçleri tarafından yürütölen operasyonlar hakkında açıklamalar ve sosyal medya paylaşımları yapmalarına engel olmak olduğuna inandığını söyledi.⁶⁷ Demir, tutuklanmasından önceki aylarda, yakınları Cizre'de yaralanmış ya da mahsur kalmış ve acil tıbbi yardıma ihtiyaç duyan müvekkilleri adına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunan avukatlardan biriydi. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2016 Ocak'ında Cizre'nin mahallelerinde yaralanmış şahışlarla ilgili beş vakada, ayrı ayrı "geçici tedbir" adı verilen tedbir kararları vermişti. Bu kararlarda Türkiye yetkilileri söz konusu kişilerin yaşamlarını ve beden bütönlüklerini korumakla yükümlü kılınıyorlardı. Mahkemenin lehine tedbir kararı verdiği beş başvurucudan sadece bir tanesine tıbbi yardım sağlandı.⁶⁸

Avrupa Konseyi İnsan Hakları eski komiseri Nils Muiznieks Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde sürmekte olan ve güvenlik güçlerinin Cizre'deki tutumlarının incelendiği davaya müdahil taraf olarak bir yazılı görüş sundu. Nils Muiznieks, yazılı görüşünde Demir

⁶⁶ İddianamenin ek dosyalarında sunulan, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün incelediği deliller. İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2014/65291 soruşturma, 2016/17427 esas sayılı soruşturması.

⁶⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Ramazan Demir'le yaptığı görüşme, 22 Ocak 2019.

⁶⁸ Bkz. İnsan Hakları İzleme Örgütü, "Türkiye: Devlet Güneydoğudaki Ölümlerin Soruşturulmasını Engelliyor," 11 Temmuz 2016: <https://www.hrw.org/news/2016/07/11/turkey-state-blocks-probes-southeast-killings> (23 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

hakkında kovuşturma açılmasıyla ilgili ciddi kaygılarının bulunduğunu belirterek, söz konusu kovuşturmanın “Demir’in mahkemeye başvuruda bulunmakla ilgili meşru işleviyle, esasen veya arızı olarak ilişkili olduğunu” dile getirdi.⁶⁹ Nitekim, Demir’in 13 Kasım 2018’de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ndeki duruşmalara müvekkillerinin müdafii olarak katılmasının hemen ardından, 15 Kasım ve 10 Aralık tarihlerinde Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Daire Başkanlığı ve Mevzuat Genel Müdürlüğü vasıtasıyla Cumhuriyet Başsavcılığı’na ve İstanbul Barosu’na birer yazı yazarak Demir hakkında disiplin soruşturması açılmasını talep etti. Bunun üzerine İstanbul Barosu 3 Ocak 2019 tarihinde Demir hakkında meslekten men edilmesiyle sonuçlanabilecek bir soruşturma başlattı.⁷⁰

Bu rapor yayınlandığı sırada Demir ve diğer avukatların yargılandığı ceza davası sürüyordu.⁷¹

20 Avukat Hakkında Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesine Üyelikten Açılmış Dava

Yetkililer 2017 Eylül’ünde kapatılmış bulunan Çağdaş Hukukçular Derneği üyesi 20 Avukatı Türkiye’de polise ve güvenlik güçlerine karşı düzenlenmiş ölümcül saldırıların sorumluluğunu üstlenmiş yasadışı bir sol örgüt olan Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi’nin üyeliği veya yöneticiliğiyle suçlandıkları bir soruşturma başlattı.⁷² Soruşturma, OHAL sırasında işten çıkartılmalarını protesto etmek amacıyla yaptıkları aylar boyu süren açlık greviyle bağlantılı olarak tutuklanmış akademisyen Nuriye Gülmen ve öğretmen Semih Özakça’nın ilk duruşmalarından iki gün önce, 12 Eylül 2017 tarihinde, söz konusu 20 avuktan 14’ünün polis tarafından gözaltına alınmasıyla başladı. Söz konusu avukatlar, davaları o dönemde iç ve dış basında büyük ilgi çeken Gülmen ve Özakça’nın

⁶⁹ Bkz. “Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights under Article 36, paragraph 3, of the European Convention on Human Rights,” 25 Nisan 2017: <https://rm.coe.int/168070cffe> (23 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

⁷⁰ Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü’nün İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı ve İstanbul Barosu’yla yaptığı ilgili yazışmaların çevirisi İnsan Hakları İzleme örgütünün arşivinde mevcuttur.

⁷¹ Dava, Avrupa baroları ve avukat örgütleri tarafından da izlendi. Bunlardan İngiltere ve Galler Hukuk Derneği, Kanada Avukat Hakları İzleme Derneği ile birlikte, dava ile ilgili bir müşahit raporu yazdı (<http://communities.lawsociety.org.uk/international/international-rule-of-law/lawyers-at-risk/amicus-for-constitutional-court-turkey/5057590.fullarticle>). Davayı izleyen diğer örgütler arasında Avrupa Demokrasi ve Dünya İnsan Hakları için Avukatlar Derneği (European Association of Lawyers for Democracy and World Human Rights, bu örgütün Türkiye’de takip ettiği davaların bir listesi için bkz.: <https://eldh.eu/en/2018/12/31/political-trials-against-lawyers-and-political-activists-in-turkey-and-other-countries/>), Avukatlar için Avukatlar da (Lawyers for Lawyers) ve diğer oluşumlar da vardı.

⁷² Örneğin bkz. söz konusu örgütle bağlantılı kişiler tarafından öldürülen bir savcı ile ilgili haber: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/turkish-prosecutor-mehmet-selim-kiraz-held-hostage-by-armed-militants-over-protest-death-10146286.html> (18 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

kamuoyu nezdinde ve uluslararası basında savunulması konusunda öncü bir role sahiptiler. Avukatların, Gülmen ve Özakça'nın mahkemedeki duruşmalarından hemen önce gözaltına alınmış olmaları, bu gözaltıların, iki açlık grevcisi duruşmaya çıktıkları sırada dava ile ilgili olarak yürütülebilecek kamuoyu kampanyasının sınırlandırılması amacıyla hesaplı bir çabanın ürünü olarak yapılmış olabileceği izlenimini uyandırdı. Bir hafta sonra 20 avukattan 17'si tutuklanarak cezaevine yollandı, nerede olduğu bilinmeyen üç avukata ise giyaplarında suç isnadı yapıldı.

İddianamede 20 avukat aleyhindeki delillerde Gülmen ve Özakça davasından çok az bahsedilse de, açlık grevini, DHKP-C tarafında örgütlenmiş bir halk ilişkiler numarası olarak gözden düşürmeye çalışan bazı tanık ifadelerine yer veriliyor. İddianamede esas olarak şiddet içermeyen siyasi örgütlenme ve faaliyetlere ilişkin, dijital olarak muhafaza edilmiş mesajlara ve notlara ve sanıkların aleyhindeki tanık ifadelerine odaklanılıyor. İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı söz konusu mesaj ve notların bazı sanıkların, yurtdışındaki kişiler tarafından yönetilen DHKP-C ile irtibatlı olduklarını kanıtladığını iddia ediyor. Birçok FETÖ davasında olduğu gibi bu davada da, sanıkların aleyhinde ifade veren tanıklar itirafçı, yani söz konusu yasadışı örgüte üye olmaktan kendileri de yargılanan ve cezalarında indirim yapılması karşılığında ifade vermeyi kabul eden kişiler.

İddianamenin altında, yasa dışı DHKP-C üyesi olmakla ve bazı vakalarda silahlı saldırılara karışmış olmakla suçlanan kişilerin müdafiliğini veya vekaletini üstlendikleri için, sanık avukatların kendilerinin de DHKP-C üyesi oldukları tezi yatıyor. İddianamede kendisine suç isnat edilen her bir avukatın DHKP-C ile ilişkili olmaktan soruşturulan veya kovuşturulan müvekkillerinin isimleri ayrı ayrı sıralanıyor. İddianamede ayrıca, söz konusu avukatlardan bazılarının çalıştığı Halkın Hukuk Bürosu'nun DHKP-C'nin "örgüt legal alan yapılanması" olduğu iddia ediliyor ve "bu yapılanmaya mensup avukatların gözaltına alınan ya da yargılanmakta olan DHKP/C terör örgütü mensuplarına hukuki yardımda bulunmak, bu şahıslar ile yakınlarının örgüte olan bağlılık ve aidiyet duygusuna pekiştirmek, gözaltına alınan örgüt mensuplarının ifade vermelerini ve örgütsel sırları ifşa etmelerini engellemek, DHKP/C terör örgütü için önemli bilgileri ilgili yapılanmalara iletmek gibi hususların Halkın Hukuk Bürosunun amaçlar arasında olduğu..." gibi iddialara yer veriliyor.⁷³

⁷³ İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2017/105607 soruşturma, 2018/12766 esas sayılı, 22 Mart 2018 tarihli iddianamesi, s. 416. İddianamenin bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından incelendi.

Savcılık, avukatlar hakkındaki suçlamaları bu şekilde sunarak bir avukatın müvekkiline polise ifade vermemesi (yani susma hakkını kullanması) yönünde verebileceği son derece meşru bir tavsiyeyi dahi, “illegal örgüt perspektifini” kanıtlayan bir delil olarak yorumluyor ve bunu örneğin illegal örgütler ile bu örgütün takipçileri arasında “kurye”lik yapmak gibi çok daha ağır suç isnatlarıyla birleştirebiliyor.

Tutuklu avukatlar, 2018 Eylül’ünde yapılan ilk duruşmalarına çıkmadan evvel bir yıla varan sürelerde cezaevinde kaldılar.⁷⁴ Bu ilk duruşmada Mahkeme hepsinin tutuksuz olarak yargılanmasına karar verse de, savcılık hemen akabinde bu karara itiraz etti. Mahkemenin kararını değiştirmesini gerektirecek yeni bir delilin sunulmamış olmasına karşın aynı mahkeme, kararından bir gün sonra serbest bırakılan 17 avukattan 12’sinin yeniden tutuklanmasına karar verdi.

Duruşmaların 2018 Aralık’ındaki ikinci haftasında, aralarında 2016 yılında KHK ile kapatılan Çağdaş Hukukçular Derneği’nin başkanı Selçuk Kozağaçlı’nın da bulunduğu altı avukat yeniden tutuklanmıştı. Mahkeme 3 ile 7 Aralık tarihleri arasında bir avukatı serbest bırakmış olsa da, beş avukatın tutukluluğunun devamına karar verdi.⁷⁵ 20 Mart günü yapılan duruşmada mahkeme 18 avukat hakkında mahkumiyet kararı verdi, kayıp olan ikisinin ise dosyaları tefrik edildi. Altı avukat bir terör örgütüne yardım ve yataklık yapmak suçundan üç yıl dokuz aya varan hapis cezalarına çarptırıldılar. 11 avukat terör örgütü üyeliği suçundan sekiz yıl ila 13 yıl altı ay arasında değişen hapis cezaları aldılar. Söz konusu avukatlardan biri olan Kozağaçlı 11 yıl üç ay hapis cezası aldı. Barkın Timtik terör örgütü yöneticiliği suçundan hüküm giydi ve 18 yıl dokuz ay hapis cezasına çarptırıldı. Avukatlar aldıkları mahkumiyet kararlarına karşı üst mahkemeye başvurdu. Son duruşmayı Türkiye’deki il barolarından temsilcilerle birlikte, uluslararası avukat örgütlerinin temsilcileri de izlediler. Türkiye çapındaki 39 il barosunun başkanları yayınladıkları ortak açıklamayla “adil yargılanma hakkı ile ceza usul kanunu ve mevzuat hükümlerinin

⁷⁴ Dava, aralarında Avrupa Demokrasi ve Dünya İnsan Hakları için Avukatlar Derneği’nin de (European Association of Lawyers for Democracy and World Human Rights, bu örgütün Türkiye’de takip ettiği davalara bir listesi için bkz.: <https://eldh.eu/en/2018/12/31/political-trials-against-lawyers-and-political-activists-in-turkey-and-other-countries/>) bulunduğu bir baro ve avukat örgütü tarafından izlendi.

⁷⁵ Agy, s. 419.

mahkeme heyeti tarafından defalarca ihlal edilmesini” kınadılar.⁷⁶ Paris Barosu da bir açıklama yayınlayarak avukatların serbest bırakılması çağrısında bulundu ve mahkeme heyetinin usul ihlallerini kınadı.⁷⁷

Söz konusu avukatların çoğu, 2013 yılında açılmış ve hiçbiri bu avukatları silahlı saldırılarla veya şiddet savunusuyla ilişkilendirmeyen benzer delillere dayanan başka bir davada daha yargılanıyorlar.⁷⁸

Marksist Leninist Komünist Partisi Üyesi Olmak Suçundan Yargılanan Avukatlar

Türkiye’de zaman zaman polis birimlerine yapılan saldırıların sorumluluğunu üstlenen ve Suriye’de Kürt güçlerle birlikte IŞİD’le savaşan silahlı birimleri de olan yasadışı bir örgüt olan Marksist Leninist Komünist Parti propagandası yapmak ve üyesi olmakla suçlanan 23 kişiye karşı açılan davaya üç avukat da dahil edildi. Polis söz konusu avukatlardan ikisi olan Özlem Gümüştaş ve Sezin Uçar’ı 19 Ekim 2017 günü sabaha karşı saatlerinde gözaltına aldı. Söz konusu iki avukat 26 Ekim günü sulh ceza hakimliği kararıyla tutuklandılar ve 5 Ekim 2018 tarihinde, adli kontrol şartıyla serbest bırakılmadan evvel, 12 aya yakın bir süre cezaevinde tutuldular. Davadaki diğer avukat sanık Gülhan Kaya da sonradan savcılığa ifade verdi, ancak tutuklanmadı.⁷⁹ Bu satırlar yazılırken söz konusu avukatların yargılamaları sürüyordu ve üç avukat da başka koşullar altında müdafiliğini veya vekilliğini üstlenebilecekleri sanıklarla aynı davada yargılanıyorlardı. Söz konusu avukatlar aleyhinde gösterilen deliller, MLKP militanlarının cenazelerine ve taziyelerine katılmış olmaları ve bunlarla ilgili yapmış oldukları sosyal medya paylaşımlarından ibaretti.

⁷⁶ ÇHD üyelerinin yargılanması ile ilgili olarak 39 baronun ortak açıklaması şu linkte bulunabilir: <http://www.divarbakirbarosu.org.tr/39barodanchduvesimeslektaslarimizinvargilanmasinailiskinortakbasinaciklamasi-/1564> (31 Mart 2019 tarihinde erişilmiştir).

⁷⁷ Paris Barosu’nun avukatların serbest bırakılması çağrısına ilişkin açıklaması şu linkte bulunabilir: <http://www.avocatparis.org/turquie-18-avocats-condamnes-iusqua-18-ans-de-prison-le-barreau-de-paris-appelle-leur-liberation> (31 Mart 2019 tarihinde erişilmiştir).

⁷⁸ İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı’nın, 2012/2250 soruşturma, 2013/277 esas sayılı, 1 Temmuz 2013 tarihli iddianamesi. İddianamenin bir nüshası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından incelendi.

⁷⁹ İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 2017/28997 soruşturma; 2018/7483 esas sayılı, 3 Mart 2018 tarihli iddianamesi. İddianamenin bir nüshası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından incelendi.

Urfa Barosu'ndan Avukatlar Cemo Tüysüz ve Gülay Koca'ya Karşı Açılan Dava

Cemo Tüysüz, polisin 12 Aralık 2016 günü, 24 Kürt siyasi parti görevlisine ve aktivistine, başka bir avukata ve iki seçilmiş belediye başkanına karşı düzenlediği bir operasyonda, terör örgütü üyesi olduğu şüphesiyle gözaltına alındı. Tüysüz daha önce Abdullah Öcalan'ı hapiste ziyaret eden 46 avukat hakkında açılmış soruşturma ve sonrasında açılmış, halen sürmekte olan dava ile bağlantılı olarak 2011 yılında da tutuklanmıştı.⁸⁰ Tüysüz ayrıca çok sayıda Kürt aktivist ve politikacının da daha önceki davalarında müdafiliğini üstlenmişti. 2016 yılındaki operasyon Tüysüz'ü, başka koşullarda müdafiliğini veya vekaletini üstlenebileceği insanlarla aynı soruşturmaya sokmuş oldu.

Tüysüz, 4 Ocak 2017 tarihinde bir sulh ceza hakimliği kararıyla tutuklandı ve 16 ay tutuklu kaldıktan sonra, 11 Mayıs 2018 tarihinde serbest bırakıldı. Tüysüz aleyhindeki deliller, onu Öcalan'ın doğum yeri olan Halfeti'deyken arayan ve onunla "Önderliğin yanında mısınız" diye şakalaşan bir arkadaşı ile yaptığı bir telefon görüşmesinin dinleme dökümlerinden, Tüysüz'ün 2013 Ağustos'unda arkadaşlarına yolladığı ve Rojava'da, Kürdistan'da ve tüm Ortadoğu'da barış, çocukların ölmemesi ve Öcalan'ın serbest bırakılması dileklerini paylaştığı bayram tebriği mesajından ve Tüysüz'ün katıldığı iddia edilen üç halka açık siyasi toplantıdan müteşekkil. Savcılık Tüysüz'ü ayrıca, yetkililerin yasadışı PKK'nın bir parçası olduğunu iddia ettiği, ama hiç kapatılmamış olan ve çalışmalarını halen sürdüren bir sivil toplum platformu olan Demokratik Toplum Kongresi'nin faaliyetlerine katılmakla da suçluyor.⁸¹ Bu satırlar yazıldığı sırada Tüysüz'ün dosyası diğer sanıkların dosyasından ayrılmıştı ve bu yetersiz delillerle yargılandığı dava sürüyordu.

Tüysüz, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne "artık müvekkillerimi karakolda ziyaret etmiyorum. Bu şekilde yargılandığım için, benim görünmem onlara zarar verir. Polis beni PKK avukatı olarak fişledi bir kere," dedi.

Aynı operasyonda, aynı gün, Urfa Barosu'ndan, İnsan Hakları Derneği'nin Urfa şubesi başkanlığını da yapmış olan avukat Gülay Koca da polis tarafından gözaltına aldı. Koca,

⁸⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Cemo Tüysüz'le yaptığı görüşme, Urfa, Temmuz 2018. Tüysüz, çoğu avukat olan 46 kişiyle birlikte İstanbul 19. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanıyor. Dava halen sürüyor.

⁸¹ Şanlıurfa 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2017/154 dava sayılı, 2017/6754 savcılık esas sayılı, 17 Temmuz 2018 tarihli gerekçeli kararı. Karar İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından incelendi.

altı ay tutuklu kaldıktan sonra 14 Haziran 2017 tarihinde serbest bırakıldı ve 2018 Temmuz’unda PKK üyeliği suçundan yedi yıl altı ay ceza aldı.⁸² Mahkumiyet kararı İstinaf Mahkemesi tarafından da onaylanan Koca’nın davası, halen Yargıtay’da, temyiz aşamasında bulunuyor.⁸³ Koca’nın aleyhindeki deliller, Koca’nın 2013 ile 2016 yılları arasında savcılığın “PKK yandaşları tarafından organize edildiği”ni varsaydığı 12 basın açıklamasına ve gösteri yürüyüşüne katılmış olmasına odaklanıyor. Ancak söz konusu basın açıklamalarının ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmış oldukları veya bu etkinliklerde şiddet çağrısı yapıldığına ilişkin bir şey söylenmiyor. Koca da, Tüysüz gibi, Demokratik Toplum Kongresi’nin faaliyetlerine katılmakla suçlanıyor. Koca’nın evinde yapılan aramada, üzerinde söz konusu platformun isminin yazılı olduğu, içinde el yazısıyla alınmış, farklı kentlerdeki siyasi toplantıların sıralandığı notların bulunduğu bir not defteri bulunmuş. Defterdeki el yazısının Koca’ya ait olmadığı bilirkişi raporu ile kanıtlanmış. Koca, defterin HDP milletvekili Dilek Öcalan’ın danışmanına ait olduğunu, adı geçen milletvekili ile birlikte seyahat eden danışmanın Urfa’da Koca’nın evinde kaldığını iddia ediyor. Dilek Öcalan gerçekten de danışmanın defterine not ettiği toplantılara katılmış. Ne var ki mahkeme bu açıklamayı görmezden gelerek, not defterini Koca’nın Demokratik Toplum Kongresi ile var olduğu iddia edilen bağlantısıyla ilişkilendirmiş. Ne savcılık ne de mahkeme defterde yazılı notlarla ilgili bir tartışmaya girmemiş.

Koca, İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne kendisine açılan davanın bir misilleme olduğuna inandığını söyledi. Dava, Koca’nın bir insan hakları avukatı olarak, Urfa’daki işkence vakalarını belgelendirmek için çalışma yürütmesinden ve belediye meclisi üyesi olarak yürüttüğü faaliyetlerden sonra açılmış.⁸⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi, Urfa Barosu ve İnsan Hakları Derneği de, daha önce Urfa’da ve ilçelerinde polis gözaltında yaşanan çok sayıdaki işkence ve kötü muamele vakalarını belgelendirmişlerdi. Avukatlara karşı misilleme sorunu, bir sonraki bölümde, başka örneklerle tartışılacak.

⁸² “Urfa’da siyasetçilere ceza yağdı” Mezopotamya Haber Ajansı, 17 Temmuz 2018: <http://mezopotamyaajansi12.com/tum-haberler/content/view/29827> (14 Mart 2019 tarihinde erişildi).

⁸³ Avrupa Barolar Konseyi ve Hukuk Dernekleri (*The Council of Bars and Law Societies of Europe* (CCBE)) davalarını 13 Ocak 2017 tarihli mektuplarında dile getirdi: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/HUMAN_RIGHTS_LETTERS/Turkey_-_Turquie/2017/EN_HRL_20170113_Turkey_Lawyers-detained-in-Urfa-13-01-2017.pdf

⁸⁴ Gülay Koca tarafından İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne iletilen not, 18 Ocak 2019.

Tüysüz ve Koca'ya karşı açılan davalar da, bu bölümde tartışılan diğer davalar gibi, Türkiye'deki savcılarının, ellerinde, bırakın kuvvetli suç şüphesini gösteren delilleri, ciddiye alınabilecek herhangi bir delil olmasa bile, avukatlara terörle mücadele kapsamında ciddi suçlar isnat etmekten kaçınmadıklarını ve mahkemelerin de, böyle mesnetsiz suç isnadı yapılan kişilerin tutukluluklarını kolayca uzatabildiklerini gösteriyor.

V. Avukatlara Misilleme Olarak Soruşturma veya Kovuşturma Açılması

İnsan Hakları İzleme Örgütü, incelediği çok sayıdaki avukatlar hakkında terörle mücadele kapsamındaki suçlardan açılmış soruşturma veya kovuşturma vakasında avukatların, polisler karşı açılan davalarda vekalet üstlendikleri veya polislerle tartıştıkları için yetkililer tarafından misilleme olarak hedef alındıkları izlenimini edindi. İnsan Hakları İzleme Örgütü, avukatlar tarafından hak ihlali yapmakla suçlanan polislerin kendilerinin avukatlara karşı karşı-suç duyurusunda bulunduğu vakalara da rastladı. Türkiye’deki polis görevlilerinin, kendilerini aşırı güç kullanmak, kötü muamelede bulunmak veya işkence yapmakla suçlayan kişilere karşı karşı-suç duyurusunda bulunmalarının çok iyi belgelenmiş, uzun bir tarihi var. Karşı-suç duyurusunda bulunmak polisleri hak ihlali yapmakla suçlayanların gözlerini korkutma ve itibarlarını zedeleme, savcıların bu tür suç duyurularını güçlü bir şekilde takip etme heveslerini kırma ve polislerin açılan soruşturmada işbirliği yapmayı reddetmelerinin hukuki zeminini oluşturma suretiyle söz konusu hak ihlallerine yönelik soruşturmaları engellemek amacıyla, özel olarak tasarlanmış bir taktik.⁸⁵ Polislerle münakaşa ettikleri veya polisler karşı açılan davalarda vekalet üstlendikleri için veya polislerin usulsüzlüklerini veya suistimallerini örtbas etmek amacıyla avukatlara karşı terörle mücadele kapsamındaki suçlardan soruşturma veya kovuşturma açmak, savcılık yetkilerinin amaçları dışında kullanılması anlamına geliyor.

Kazım Bayraktar

İnsan Hakları İzleme Örgütü, silahlı terör örgütü üyesi olduğu iddiasıyla dokuz sanıkla birlikte yargılanan Ankara’da bulunan avukat Kazım Bayraktar’ın davasını inceledi. Savcılık iddianamesinde Bayraktar, yasadışı Türkiye İhtilalci Komünist Birliği (TİKB) üyesi olmakla suçlanıyor. Söz konusu olan, bizzat 2016 Nisan tarihli iddianamede de belirtildiği üzere

⁸⁵ Daha önce İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından “Turkey, Closing Ranks against Accountability,” (Adalet Karşı Safları Sıkıştırmak) başlıklı raporun 7. bölümünde belgelenmişti: <https://www.hrw.org/report/2008/12/05/closing-ranks-against-accountability/barriers-tackling-police-violence-turkey> (21 Ocak 2019 tarihinde erişildi). Polisler genellikle Türk Ceza Kanunu’nun iki maddesinden suç duyurusunda bulunuyorlar: kamu görevlisinin görevini yapmasına engel olmak (madde 265) ve kamu görevlisine görevinden dolayı hakaret etmek (125/3-a).

artık aktif bir silahlı kanadı bulunmayan bir örgüt.⁸⁶ Ancak Bayraktar'a açılan dava, Bayraktar'ın bir polis memuru tarafından öldürülmüş bir kişinin ailesinin avukatlığını yapmasıyla bağlantılı olduğu izlenimini veriyor.

Bayraktar'ın aleyhine sunulan deliller, özellikle Ethem Sarısülük'ün ailesinin avukatı olarak yaptığı çalışmalara odaklanıyor. 27 yaşındaki Ethem Sarısülük, Gezi Parkı Protestoları olarak bilinen İstanbul'daki kitlesel protestolara paralel olarak Ankara'da gerçekleşen protesto eylemleri sırasında bir polis memuru tarafından başından vurulduktan iki hafta sonra 14 Haziran 2013 günü ölmüştü.

Bayraktar aleyhindeki iddianamede, Sarısülük'ün TİKB üyesi olduğu ve örgüt tarafından dava şehidi olarak sahiplendiği iddia ediliyor.⁸⁷ İddianamede, devamla, Bayraktar'ın 23 Eylül ve 28 Ekim 2013 tarihlerinde, polis memuru Ahmet Şahbaz'ın Sarısülük'ün öldürülmesiyle ilgili yapılan yargılaması sırasında mahkeme önünde protesto gösterisi yapmak için toplanan TİKB üyelerini kışkırtan ve motive eden konuşmalar yaptığı ileri sürülüyor. İddianameye göre göstericiler slogan atmış ve mahkeme binasını kırmızı sprej boya ile boyamış, trafiği kilitlemiş ve bir vakada da camları kırmışlar.⁸⁸ İddianamede, söz konusu gösterilerde atılan sloganlar da sıralanmış. Bunlar devleti Sarısülük'ün ölümünün hesabını vermeye davet eden ve şiddete teşvik olarak görülemeyecek siyasi sloganlar.⁸⁹

İddianame, Bayraktar'ı, mahkeme heyetinin iki duruşmada tarafsız davranmadığı gerekçesiyle reddi hakim talebinde bulunarak TİKB'in güdümünde hareket etmekle suçluyor ki, Bayraktar'ın söz konusu talebi kabul edilmişti. İddianame ayrıca, Bayraktar'ı medyaya yargı ve polis mensuplarını küçük düşüren açıklamalar yapmakla da itham ediyor. İddianameye göre savcılık, Bayraktar'ın söz konusu açıklamalarını polise karşı şiddet kullanılmasını meşrulaştırma çabası olarak değerlendiriyor, zira Bayraktar bu açıklamalarda adil yargılama yapmayan, polis memurlarını tutuklamaktan kaçınan ve

⁸⁶ Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2102/155886 soruşturma; 2016/10391 esas sayılı, 15 Nisan 2016 tarihli iddianamesi. İddianamenin 5. sayfasında şu cümle yer alıyor: "Bu yapılanma [örgütün silahlı kanadı] günümüzde faal değildir." İddianame İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

⁸⁷ Agy, İddianame s. 125.

⁸⁸ Agy, sayfa 125-26.

⁸⁹ Agy,.

gerekli cezaları vermeyen bir hukuk sisteminde yapılan yargılamalara yönelik toplumsal bir tepkinin doğmasının kaçınılmaz olacağını söylüyor.⁹⁰

Bu satırlar yazıldığı sırada hem Bayraktar'ın hem de Sarısülük'ü öldürmekle suçlanan polis memuru Şahbaz'ın davaları devam ediyordu. Şahbaz davasında, mahkeme ilk olarak adam öldürme suçundan mahkumiyet vererek, yedi yıl dokuz aylık bir hapis cezasına hükmetti, temyiz incelemesinde polis memuruna isnat edilen suç taksirle adam öldürmeye çevrildi, bunun üzerine verilen en son mahkeme kararında Şahbaz az bir hapis cezası aldı ve bu ceza da 15.000 Lira para cezasına çevrildi.⁹¹ Şahbaz, Sarısülük'ü vurduktan sonra 13 ay boyunca tutuklanmamıştı, sonrasında 14 ay tutuklu kalmış ve 2015 Eylül'ünde tahliye edilmişti.

Buna mukabil Kazım Bayraktar'a karşı açılan davada, Bayraktar için silahlı bir terör örgütüne üyelikten 5 ila 15 yıl arasında hapis cezası isteniyor, terörle mücadele kapsamında bir suç söz konusu olduğu için de bu ceza otomatik olarak yarısı oranında artırılıyor. Bu rapor yayınlandığı sırada Bayraktar'ın yargılandığı dava halen sürüyordu.

Adem Kaplan

Karakolda polis memurlarıyla münakaşaya girmesinin doğrudan bir sonucu olarak hakkında silahlı terör örgütü üyesi olduğu şüphesiyle soruşturma açılmış başka bir avukat da Adem Kaplan.⁹²

Ankara'da bulunan Avukat Kaplan, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne 21 Kasım 2017 günü avukatı olduğu beş FETÖ şüphelisini temsilen karakolda bulunduğu sırada, bir polis memurunun kendisine sözlü hakarete bulunduğunu anlattı. Tartışma büyümüş; sözlü bir tartışma olarak başlayan münakaşa sırasında bir polis memuru masaya takılarak düşünce, olaya 15 kadar polis memuru daha karışmış ve Kaplan'ı darp ettikten sonra onu FETÖ üyesi olduğu şüphesiyle gözaltına almışlar.

⁹⁰ Agy., s. 127.

⁹¹ Bkz. Bianet haber sitesi, 21 Mart, 2018: <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/195385-ethem-sarisuluk-u-vuran-polis-sahbaz-in-cezasi-5-bin-lira-daha-artirildi> (21 Ocak 2019 tarihinde erişildi).

⁹² Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2017/194528 soruşturma, 2018/13289 esas sayılı, 6 Mart 2018 tarihli iddianamesi. İddianamenin bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

Polis Kaplan'ı o gece karakolda tutmuş ve ertesi gün ifadesini aldıktan sonra sulh ceza hakimliğine çıkartmış. Hakimlik, Kaplan'ı serbest bırakmış, Kaplan hakkında açılan soruşturma ise sürdürülmüş. Polisler ve savcılık Kaplan'ın telefonunda, Gülen hareketi destekçilerinin kullandığı iddia edilen şifreli iletişim uygulaması ByLock'un bulunduğunu iddia ediyorlar. Türkiye mahkemelerinde bunun FETÖ üyeliğini kanıtlayan bir delil olarak kullanılması olağanlaşmış bir uygulama. Ancak Kaplan telefonunda ByLock bulunduğunu kesinlikle red ediyor ve bunun düzmece bir suçlama olduğuna inanıyor. Kaplan İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne polislerin kendisine daha önce telefon ve kimlik numaralarını kontrol ettiklerini ve ByLock listesinde adının bulunmadığını söylediklerini aktardı.⁹³

Kaplan polise verdiği ifadede: “bugüne kadar gündeme getirilmemiş olan, telefonumda ByLock bulunduğuna ilişkin bu iddianın bugün gündeme getirilmesinin sebebi, karakolda yapılmış bir işkence vakasını ortaya çıkartmış... ve MİT tarafından kaçırılmış iki kişinin avukatlığını yapıyor olmamdır,” dedi.⁹⁴

Karakolda yaşanan münakaşanın hemen akabinde, polisin manidar bir inceleme yaparak, Kaplan'ın telefonunda ByLock bulması üzerine Savcılık, 2017 Mart'ında Adem Kaplan'a FETÖ üyeliği suçundan dava açtı. Bu satırlar yazıldığı sırada Kaplan'ın yargılaması sürüyordu. Savcılığın Kaplan'a karşı hazırladığı iddianamede Gülen hareketine 20 sayfa, Kaplan'ın ByLock uygulamasını kullandığı iddiasına ise bir sayfadan biraz daha az bir yer ayrılmış. Kaplan, mahkemeye polisin onu müdafiliğini veya vekaletini üstlendiği şüphelilerin nitelikleri, insan hakları ihlallerini ifşa etmesi ve FETÖ üyesi olmakla suçlanan kişilerin güvenlik güçleri üyeleri olduğu düşünülen kişilerce kaçırılmaları ile ilgili olarak suç duyurularında bulunması sebebiyle defalarca tehdit ettiğini anlattı. Kaplan'ın yargılaması sürüyor.⁹⁵

Polisle yaşanan münakaşadan sonra tehdit edilen avukat

Başka bir avukat da, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, polislerle yaşanan bir münakaşanın ardından bir gece gözaltında tutulduğunu ve polislerin onu, ayağını denk almazsa onun

⁹³ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün avukat Adem Kaplan ile yaptığı görüşme, Ankara, Temmuz 2018.

⁹⁴ Adem Kaplan'ın polise verdiği 22 Kasım 2017 tarihli ifadenin bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

⁹⁵ Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 6 Mart 2018 tarihli iddianamesi. İddianame İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

telefonunda da ByLock'un keşfedebileceğini söyleyerek tehdit ettiklerini anlattı. Adı kendi güvenliği için gizli tutulan söz konusu avukat, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne bu olaydan sonra polis tarafından gözaltında tutulan müvekkilleriyle avukat görüşmesi yapmaktan kaçındığını anlattı.⁹⁶

Emin Baran

Polisler ve savcılar tarafından hedef alınmaya en açık avukatlar, genellikle yetkililer tarafından yapılan insan hakları ihlallerini belgelemek için doğrudan çalışan avukatlar oluyor ki Emin Baran da bunlardan biri. Baran, Suriye'nin Kobane kasabasına sınırdaş olan Urfa'nın Suruç ilçesinde avukatlık yapıyor.

Baran, Urfa'daki bir mahkemenin, terör örgütü üyeliği şüphesiyle hakkında yakalama kararı çıkarttığını öğrendiğinde Urfa Barosu'nun yönetim kurulunda görev yapıyor ve Baro'nun İnsan Hakları ve Mülteci Hakları merkezlerinin koordinatörü olarak çalışıyordu.⁹⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü, Baran hakkındaki dava dosyasını inceledi.

Polisler, Baran ile birlikte iki kişi hakkında, "avukat kimliklerine güvenip bizim evimizi arabamızı arayamazlar diyerek rahat rahat hareket ediyorlar" şeklinde bir ihbar aldıklarını iddia ediyor. Söz konusu ihbarda "bu şahıslar, PKK terör örgütü destekçileri, bunlar dışardan gelen örgüt elemanlarını evlerinde saklıyorlar, eylem hazırlığı yapıyorlar, Suruç'taki Kayyum'a eylem yapacaklar" şeklinde iddiaların dile getirildiği de ileri sürülüyor.⁹⁸

Polis 16 Aralık 2016 günü, kendisinin gıyabında, Baran'ın evini ve ofisini aramış, bir bilgisayar, telefon ve diğer dijital malzemelerle birlikte Kürt yanlısı bir hukuk dergisine, yasal bir Kürtçe gazetenin birkaç sayfasına ve Gülenci bir dergi tarafından bedava dağıtılan birkaç CD'ye el koymuş. Söz konusu ihbarda anılan suç şüphesinin varlığını gösteren kuvvetli deliller bulunmamasına ve Baran'ın kendisinin teslim olmasına rağmen (yakalama

⁹⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Ankaralı avukatla yaptığı görüşme. Nisan 2017.

⁹⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Emin Baran'la yaptığı görüşme. Urfa, 14 Temmuz 2018.

⁹⁸ Suruç bölge Emniyet Müdürlüğü'nün Urfa Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazdığı dilekçe. 15 Aralık 2016. Dilekçenin bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

emri çıkartıldığında Baran başka bir yerdeymiş) Baran, 8 Şubat 2017 tarihinde hakimlik tarafından tutuklandı.

Baran hakkında 21 Mart 2017 tarihinde terör örgütü üyesi olmak ve terör propagandası yapmak suçlarından iddianame hazırlandıktan sonra, Baran 7 Temmuz 2017 tarihinde yapılan duruşmada serbest bırakıldı. Ekim 2018 tarihinde yapılan duruşmada mahkeme Baran'ı PKK üyeliği suçundan beraat ettirdi ama terör propagandası yapmaktan mahkumiyet kararı verdi. Baran'ın beş yıl boyunca kasti suç işlememesi kaydıyla, hükmün açıklanması geri bırakıldı. Sonuçta mahkeme Baran aleyhinde sunulan delillerin, üç tweet dışında hiçbirini ciddiye almadı. Söz konusu üç tweet ise, hiçbir şekilde şiddet savunusu veya şiddete teşvik içermemelerine ve tümüyle ifade özgürlüğü kapsamında olmalarına rağmen, mahkemenin terör propagandası yapma suçundan verdiği mahkumiyet kararına temel teşkil ettiler.⁹⁹

Baran söz konusu davanın, başta polislerin yaptığı hak ihlallerini belgelemeye çalışmak üzere, insan hakları alanında yaptığı çalışmalar nedeniyle bir misilleme olarak kasten açıldığına inanıyor.¹⁰⁰

Büşra Demir

Şırnaklı avukat Büşra Demir İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, sırf insan hakları ihlallerinin mağduru olan müvekkillerini güçlü bir şekilde savunduğu ve hak ihlallerinin belgelenmesi ve İnsan Hakları Derneği'ne bildirilmesi konusunda faal olduğu için hakkında açıldıklarına inandığı çok sayıda ceza soruşturmasını anlattı. Demir, İnsan Hakları Derneği'nin yönetim kurulunda yer alıyor.

Söz konusu soruşturmaların çoğu, Şırnak ilinin ilçelerinde bulunan PKK ile bağlantılı gruplara karşı yoğun asker ve polis operasyonlarının yapıldığı 2015 Eylül'ü ile 2016 Nisan'ı arasındaki dönemi ve sonrasını ilgilendiriyor. Demir ile birlikte birkaç avukat daha o dönemde otopsilere girmiş ve kentlerde ilan edilen sokağa çıkma yasakları ve çatışmalar sırasında polis tarafından gözaltına alınan, aralarında çocuklarında bulunduğu kişilere

⁹⁹ Şanlıurfa 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2017/209 dava, 2018/681 karar sayılı, 8 Ekim 2018 tarihli gerekçeli kararı. Gerekçeli kararın bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

¹⁰⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Emin Baran'la yaptığı görüşme, Kasım 2018.

yapılan işkenceleri belgelemişti. Adalet Bakanlığı, Demir hakkında “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama” suçundan soruşturma açma izni vermemiş ve Demir hakkında “terör örgütü propagandası yapma” ve “görevi suistimal” suçlarından açılmış iki soruşturma da takipsizlik kararlarıyla sonuçlanmış olsa da, Demir hakkında halen terör örgütü üyeliği ve terör örgütü propagandası yapmak şüphesiyle yürütülen bir soruşturma daha bulunuyor.

Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı, 1 Ağustos 2018 günü Demir’i, hakkında yürütülen soruşturma kapsamında, Twitter’da yaptığı sosyal medya paylaşımları ve İnsan Hakları Derneği’nden bir delegasyonla birlikte çekilmiş bir fotoğrafla ilgili olarak sorguladı. İnsan Hakları İzleme Örgütü bunların tamamını inceledi. Sosyal medya paylaşımlarında veya fotoğrafta suç sayılabilecek bir faaliyete işaret eden hiçbir şey yok ve tamamı barışçıl ifade özgürlüğü kapsamında. Demir, İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne şunları söyledi:

Hakkınızda açılmış bir soruşturma bulunması, işinizi hakkıyla yapmanıza engel oluyor. Halen hakkımda yürütülen bir savcılık soruşturması var ve daha önce de Şırnak Cezaevinde çıkan yangında ölen iki oğlan çocuğunun vakasını belgelemiş olduğum için hakkımda soruşturma açılmıştı. Çocukların ailelerinin vekaletini üstlenmekten vazgeçmem gerekmişti, çünkü iddianame konusunda İnsan Hakları Derneği için bir rapor yazmak amacıyla cezaevini ziyaret ettikten sonra cezaevi yetkililerinin görevimi suistimal ettiğim iddiasıyla suç duyurusunda bulunması üzerine, hakkımda görevi suistimal iddiasıyla ceza soruşturması açılmıştı. Benim hakkımda açılan soruşturmanın çocukların ölümü ve cezaevi yetkililerinin sorumluluğunu araştırmak için açılmış soruşturmayı olumsuz etkilemesini istemedim. Bana açılan soruşturma sonradan düşürüldü.¹⁰¹

Filiz Ölmez

Avukat Filiz Ölmez Şırnak ilinin Cizre ilçesinde çalışıyor. Ölmez, İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne özel harekat timinde görevli polis memurlarıyla 2 Mart 2016 günü yaşadığı bir

¹⁰¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Büşra Demir’le yaptığı görüşme. Ocak 2019. İlgili belgeler İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

münakaşayı anlattı.¹⁰² Sabahın erken saatlerinde bir duvara yazılmış duvar yazılarının fotoğrafını çekerken bir Shorland zırhlı bir araç yanında durmuş. Filiz olayın sonrasını mahkemede şu şekilde anlattı:

Aracın içinden bir ses gel buraya diye bağırdı. Ben de kimliğimi çıkarttım, avukatım dedim, bunu dememle sanık Halil [davada yargılanan polis memuru] beni aracın içine attı, üzerime çullandı, boğazımı iki eliyle sıktı, bana sinkaflı küfürler etti, benim avukat olduğumdan emin olmasaydı beni öldürecekti.¹⁰³

Ölmez, savcılığa suç duyurusunda bulundu, ellerindeki sıyrıklar ve boğazındaki kızarıklar için doktor raporu aldı. Olayın etkisinden aylar boyunca kurtulamadı.

Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı polis memuru Halil Alkan hakkında Ölmez'i kasten yaralama suçundan ceza davası açtı. Ancak Alkan da Ölmez'in kendisine hakaret ettiğini ve saldırdığını iddiasıyla Ölmez'e hakkında karşı-suç duyurusunda bulundu. Dolayısıyla savcılık Ölmez'e karşı da soruşturma başlattı.

Olay yaşandığı sırada orada bulunan diğer polis memurları da Alkan'ın ifadesini doğrulayan, birbirinin tıpatıp aynısı ifadeler verdiler. Polisler yargılama sırasında Shorland Zırhlı aracının içindeki kamera kayıtlarının bulunamadığını söylediler. Ölmez'in avukatlarının kamera kayıtlarının silinip silinmediğinin tespiti amacıyla kameranın sabit sürücüsünün incelenmesi talepleri ise mahkeme tarafından reddedildi.

Mahkeme 22 Kasım 2018 günü, Ölmez'i görevli polis memuruna hakaret ve tehdit etmekten suçlu bularak 15 ay hapis cezasına çarptırdı ve bu cezayı 9.000 TL para cezasına çevirdi. Ölmez, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul etmesi halinde kararı temyiz etme hakkından feragat etmiş olacağı için bu yolu tercih etmedi. Bu satırlar yazıldığı sırada Ölmez'in davası temyiz aşamasındaydı. Polis memuru Halil Alkan da

¹⁰² Avukat Filiz Ölmez'in İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne verdiği bilgi, Cizre, Mart 2016. Bölgede bulunan çok sayıda baro bu olayı ve İstanbul'daki avukat gözaltılarını ve tutuklamalarını kınayan açıklamalar yayınladılar: <http://www.sirnakbarosu.org.tr/Detay.aspx?ID=68585> (21 Ocak 2019 günü erişildi.)

¹⁰³ Cizre 2. Asliye Ceza Mahkemesi 2017/130 esas sayılı dava, karar duruşması, 22 Kasım 2018, sayfa 2. Bir kopyası İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü ve Filiz Ölmez'in 22 Kasım ve 5 Aralık 2018 tarihlerinde verdiği bilgi.

kasten yaralamadan suçlu bulundu ama 3000 lira gibi çok daha düşük bir para cezasına çarptırıldı. Mahkeme para cezasını erteledi ve Alkan'ın beş yıl içinde kasti bir suç işlememesi koşuluyla hükmün açıklanmasını geri bıraktı.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Agy.

VI. Türkiye Barolar Birliği'nin ve İl Barolarının Rollerini

Türkiye Barolar Birliği'nin ve onun yönetim kurulunun görevleri arasında “mesleğe ve meslek mensuplarına yönelik hak ihlallerine karşı avukatlık mesleğini ve meslektaşlarını savunmak” ve “hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmak” da bulunuyor.¹⁰⁵ Türkiye Barolar Birliği, 2004 senesinde il baroları bünyesinde avukat hakları merkezleri kurmuştu. Bu merkezlerin görevleri arasında “mesleki faaliyetleri ve kimlikleri nedeniyle uğradıkları saldırı ve hak ihlallerinde avukatların yanında olmak ve kendilerine etkin destek sağlamak,” ve “mesleki faaliyeti ile ilgili olarak yargılanan ve tutuklanan avukatların sorunlarıyla ilgilenmek” de var.¹⁰⁶ Türkiye Barolar Birliği bugüne dek saldırıya uğrayan veya yargılanan avukatlar hakkında çok az sayıda açıklama yaptı. Bazı il barolarında bulunan insan hakları merkezleri de, avukatlara karşı açılan davaları takip etmek veya avukatlara karşı yapılan hak ihlallerini güçlü bir şekilde gündeme getirmek konusunda yetersiz kaldılar. İl baroları yargılanan avukatları genel olarak pek dikkate almıyor olsalar da, il baroları arasında ciddi farklılıklar da bulunuyor ve bazı baroların, belli vakalarda önemli çabalar gösterdikleri görülebiliyor. Örneğin, geçtiğimiz günlerde adliyedeki bir polis memurunun kadın bir avukata saldırması, darp etmesi ve elbisesini parçalaması ve bir mübaşirin de onu korumaya çalışan başka bir kadın avukatı zorla uzaklaştırmaya çalışırken kolunu yaralaması vakasında, Ankara Barosu kararlı adımlar attı. Ankara Barosu olayın geçtiği sulh ceza hakimliğine zorunlu müdafii ataması yapmayı geçici olarak durdurdu ve söz konusu polis memuru ve mübaşir hakkında savcılığa suç duyurusunda bulundu.¹⁰⁷

Başka bir olumlu örnekte ise, Türkiye Barolar Birliği Başkanı Metin Feyzioğlu'nun Urfa Barosu eski Başkanı Ahmet Tüysüz'ün polislerden kötü muamele gördüğü bir vakanın takipçisi olması.¹⁰⁸ Feyzioğlu'nun müdahalesi, kötü muamele iddialarını araştırmak

¹⁰⁵ Türkiye Barolar Birliği'nin görevleri 1139 sayılı Avukatlık Kanunu'nda sıranıyor. Diğerleri birlikte, bkz. 95/4. ve 95/21, 110/17: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1136.pdf> (16 Mart 2019 tarihinde erişildi).

¹⁰⁶ 3 Ocak 2014 tarihli Türkiye Barolar Birliği Avukat Hakları Merkezi Yönergesi, madde 4/13. ve 4/22. Bkz. <http://d.barobirlik.org.tr/ahmyonergesi.pdf> (16 Mart 2019 tarihinde erişildi).

¹⁰⁷ Ankara Barosu'nun açıklaması, 14 Kasım 2018: <http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?DUYURU&=1943> (7 Aralık 2018 tarihinde erişildi).

¹⁰⁸ Ahmet Tüysüz, 22 Eylül 2017 tarihinde, Viranşehir adliyesinde tutuklu bir müvekkilini görmeye gittiğinde polisin onu nasıl tartaklayarak gözaltına aldığını anlattı. Olay Tüysüz'ün savcılıkta ifade vermeye çağrılan bir müvekkili ile bulunduğu sırada cereyan etmiş. Bir polis memuru Tüysüz'e sözlü hakarete bulunmuş. Tüysüz ona yanıt verince, polis memuru diğer polisleri

amacıyla açılan disiplin ve ceza soruşturmalarının etkin bir şekilde takip edileceği yönünde yetkililerden teminat alınmasında faydalı oldu.¹⁰⁹ Tüysüz, serbest bırakıldıktan sonra hem Cumhuriyet Başsavcılığı'na hem de Kamu Denetçiliği Kurumu'na suç duyurusunda bulundu. Kamu Denetçiliği Kurumu olayla ilgili güvenlik kamerası kayıtlarını inceledi ve polis memuru hakkında soruşturma açılması tavsiyesinde bulundu.¹¹⁰ Kamu Denetçiliği Kurumu'nun, Ahmet Tüysüz'ün olay sırasında baro başkanı olması ve Metin Feyzioğlu'nun da onu desteklemesi sebebiyle meseleyi ciddiye aldığı anlaşılıyor. Ne yazık ki, bu raporda yer verilebilecek bunun gibi olumlu örneklerin sayısı çok az.

İl baroları ve Türkiye Barolar Birliği, sahip oldukları önemli kurumsal yetkilerini, haklarında soruşturma veya kovuşturma açılmış ve tutuklu avukatların haklarının savunulmasında ve avukatların yargılandığı davaların tam olarak izlenmesi ve raporlanmasında, Barolar Birliği'nin ve İl Barolarının avukat hakları merkezlerinin güçlü bir rol oynamalarının sağlanması için kullanmalıdırlar. Ayrıca avukatların oynadıkları role yönelik saldırılara ve avukat tutma hakkının zedelenmesine de öncelikli meseleler olarak odaklanmalıdırlar.

Özellikle Türkiye Barolar Birliği, avukat haklarını hükümet nezdinde savunmak, siyasi görüşleri ve isnat edilen suçun niteliği ne olursa olsun tüm şüphelilerin ve sanıkların savunma haklarını desteklemek ve genel olarak avukatların adil yargılanma hakkı başta olmak üzere, insan haklarının korunmasında oynadıkları kilit önemdeki rolün bilinirliğini ve işlevselliğini artırmak konularında kararlı bir rol oynamalıdır. Ceza Muhakemesi ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı kanunlarında yapılan değişiklikler, avukatların belli davalarda müdafilik veya vekalet üstlenmelerini yasaklamak için mahkeme kararlarının yaygın olarak kullanılması ve avukat ile müvekkilin cezaevinde gizli ve özel görüşme yapmalarını engelleyen düzenlemeler, avukatların oynadıkları rolü büyük ölçüde zedeledi. Bu tür düzenlemeler, bir sonraki bölümde açıklanacağı üzere, uluslararası standartlarla

ve amirini çağırması. Polis amiri Tüysüz'ün kelepçelenerek gözaltına alınmasını emretmiş. Polisler Tüysüz'ü fiziksel olarak tartaklamışlar ve sorgulamak üzere götürmüşler. Tüysüz olayın nasıl cereyan ettiğini Evrensel Web TV'ye, youtube'a da yüklenen bir videoda anlatıyor, 22 Eylül 2017 <https://www.youtube.com/watch?v=Q5qTXAgMi6c> (9 Aralık 2018 tarihinde erişildi).

¹⁰⁹ Metin Feyzioğlu'nun yerel televizyon kanalına yaptığı, youtube'a da yüklenmiş açıklaması, 25 Eylül 2017 <https://www.youtube.com/watch?v=TzXYtgfg-Ak> (9 Aralık 2018 tarihinde erişildi).

¹¹⁰ Kamu Denetçiliği Kurumu'nun 13 Haziran 2018 tarihli raporu ve tavsiyeleri (TBMM Kamu Denetçiliği Kurumu, başvuru no. 2017/16076). Raporun bir örneği İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görüldü.

elişiyor. Türkiye Barolar Birliği, bu önemli gerilemeleri ele almak ve adil yargılama haklarını savunmak konusunda çok merkezi bir rol oynayabilir ve oynamalıdır.

VII. Avukat Tutma ve Adil Yargılanma Haklarıyla İlgili Uluslararası Standartlar

Avukatların Görevleri ve Sorumlulukları

Avukatların sorumlulukları ile ilgili önde gelen uluslararası araçlar BM'nin 1990 tarihli Avukatların Görevleriyle İlgili Temel İlkeleriyle, bölgesel düzeyde, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin, avukatlık mesleğini icra etme özgürlüğü hakkındaki R (2000) 21 sayılı tavsiye kararıdır. Söz konusu standartlar avukatların yargı sisteminde ve adil yargılanma hakkı, tutukluluğa itiraz hakkı, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleden özgürlük hakkı ve insan hakları ihlallerinin etkin bir şekilde tazmin ve telafi edilmesi hakkı gibi insan haklarının korunmasında asli bir rol oynadıklarını açık bir şekilde kabul etmektedirler.

Hükümetlerin avukatları tacizlerden ve misillemelerden korumak ve onların bağımsızlıklarına saygı göstermek yükümlülükleri ile ilgili olarak, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler'in 30. paragrafı, devletleri, yargı süreçlerinde faaliyet gösteren insan hakları savunucularını, yaptıkları başvurular ve başlattıkları davalara karşılık olarak misilleme niteliğindeki suçlamalara maruz kalmaktan, haklarında keyfi soruşturmaların veya kovuşturmaların açılmasından veya başka şekillerde kanuni takibat yapılmasından, hem yasal olarak, hem de fiiliyatta korumakla yükümlü kılmıştır. Aynı Kılavuz ilkeler'de insan hakları alanında çalışan avukatlara, adil yargılanma hakkı da dahil olmak üzere insan haklarını savundukları için meslekten men gibi yaptırımlarla göz dağı verilmemesi veya misilleme yapılmaması gerektiği de açıkça belirtilmiştir.

Hükümetleri “avukatların meslekleriyle ilgili görevlerini korkutulmadan, engellenmeden, taciz edilmeden veya uygunsuz müdahalelere maruz kalmadan icra edebilmelerini” sağlamakla yükümlü kılan BM temel ilkeleri, “avukatların mesleklerini icra ettikleri için müvekkilleriyle veya müvekkillerinin dava, amaç veya hedefleriyle özdeşleştirilmeyeceklerini” 18. ilkedeki özellikle vurgulamıştır.¹¹¹

¹¹¹ Birleşmiş Milletler 8. Suç İşlenmesinin Önlenmesi ve Suçlulara Muamele kongresinde kabul edilen Avukatların Görevlerine İlişkin Temel ilkeler, Eylül 1990, sırasıyla 16. ve 18. İlkeler: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/roleoflawyers.aspx> (16 Mart 2019 tarihinde erişildi).

Yukarıda da değinildiği üzere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de “bir meslek grubu olarak hukukçuların, adaletin yönetiminde ve hukukun üstünlüğünün muhafaza edilmesinde merkezi bir rolleri” olduğunu teyit etmiştir. Mahkeme verdiği bir kararda şöyle demiştir:

Avukatların mesleklerini lüzumsuz engellemelere maruz kalmadan icra edebilme özgürlüğü, demokratik bir toplumun asli bileşenlerinden ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerinin, özellikle de adil yargılanma ve kişisel güvenlik haklarına yönelik teminatların etkin bir şekilde uygulanmalarının olmazsa olmaz ön koşullarından biridir. Dolayısıyla avukatlık mesleğinin üyelerine baskı yapılması ve onlara yönelik tacizler, [İnsan Hakları Sisteminin] kalbine indirilmiş darbelerdir.¹¹²

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, 2016 senesinde, üçüncü taraf olarak katıldığı *Bagirove v. Azerbaycan* davasında, Azerbaycan’daki insan hakları avukatlarına yapılan baskıları incelediği bir yazılı görüş sunmuştur.¹¹³ Söz konusu yazılı görüşte Komiser, 18. ilkenin getirdiği teminatın “avukatlık mesleğinin bağımsızlığının temelini oluşturduğunu” belirterek, “bu teminatın amacının avukatların mesleki görevlerini özgürce, bağımsız bir şekilde ve herhangi bir misilleme korkusu olmadan icra edebilmelerine olanak sağlamak” olduğunu vurgulamıştır. Komiser kendisinin ve selefinin daha önce dile getirdiği “hassas davalarda müdafilik yapan avukatların taciz edilmesi, haklarında taciz amacıyla soruşturma veya kovuşturma açılması, ceza yargılaması başlatmakla tehdit etmek başta olmak üzere, avukatlara başka şekillerde baskı uygulanması ve bunlarla birlikte avukatların mesleklerini özgürce icra etmekte engellemelerle karşılaştıklarına, cezaevlerindeki tutuklu veya hükümlü müvekkilleriyle avukat görüşmesi yapmakta güçlük yaşadıklarına, bu tür davalarda müvekkilleriyle gizli ve özel görüşme yapma haklarının ihlal edildiğine veya tutuklu ve hükümlü müvekkillerinin sağlık ve diğer dosyalarına erişimlerinin engellendiğine ilişkin alınan bildirimler”le ilgili kaygılarını yinelemiştir.

¹¹² Bkz. 13 Kasım 2003 tarihli *Elçi ve Diğerler vs. Türkiye* kararı, 669. Paragraf: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61442> (16 Mart 2019 tarihinde erişildi).

¹¹³ Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights under Article 36, paragraph 3, of the European Convention on Human Rights, Başvuru No. 28198/15, CommDH (2016) 42, 22 Kasım 2016: <https://rm.coe.int/16806da74c> (16 Mart 2019 tarihinde erişildi).

Komiser bu tür baskıların “savunma haklarını ciddi bir şekilde zedelediğine ve avukatların adalete hizmet etmelerini engellediğine” dikkat çekerek şunları söylemiştir: “müdafilere müvekkilerine hiç bir engelle karşılaşmadan ve gizli ve özel olarak hukuki yardım sunmaları elzemdir. Dahası, savunma hakkının fiiliyatta tam olarak kullanılmasının sağlanması için avukatlar cezaevinde bulunan müvekkileriyle hiç bir engelle karşılaşmadan görüşebilmelidir.”

Bu kaygılar, “avukatlara, siyasi faaliyetleri, fikir savunuculuğu yapmaları, avukat olarak onların amaç ve hedefleri ile müvekkillerinin amaç ve hedeflerinin birbirine karıştırılması ve hassas davalarda müdafilik veya vekalet üstlenmeleri gibi nedenlerle yaptırım uygulanmasına” karşı uyarılarını dile getiren BM Yargıçların ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü’nün 2014 yılında ifade ettiği kaygılarla benzerlik taşımaktadır. Özel Raportör, hükümetleri, “avukatları susturmak amacıyla ceza davalarında mahkum etmekten veya meslekten çıkartmaktan, onların kamu politikalarını eleştirmelerini veya belli müvekkillerin müdafiliğini veya vekaletini üstlenmelerini engellemekten” vazgeçmeye davet etmiştir.¹¹⁴

Avukatları mesleklerini icra ederken korkutulmaktan, engellemelere maruz kalmaktan ve taciz edilmekten korumadıkları gibi, avukatların hedef ve amaçlarını, müvekkillerinin hedef ve amaçlarıyla da özdeşleştiren Türkiye yetkilileri, yargı sisteminin bağımsızlığına saygı gösterme yükümlülüklerini ihlal etmektedir; ki avukatların bağımsızlığına ve işlevlerine saygı göstermek de bu yükümlülüklerinin bir parçasıdır.

Avukat Tutma ve Adil Yargılanma Hakkı

Adalet sisteminin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesinde ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin (UMSHS) 14. Maddesinde teminat altına alınan adil yargılama hakkını koruma yeterliliğinin merkezinde avukatların görevlerini özgürce ve bağımsız olarak yapmaları vardır. Adil yargılanma hakkının sağlanması için Avukatların müvekkileriyle görüşmeleri ve onlara hızlı bir şekilde, hiç bir engele maruz kalmadan, gizli ve özel hukuki tavsiye verebilmeleri gerekir.

¹¹⁴ Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, UN Doc. A/HRC/26/32, 28 Nisan 2014, para. 68: <https://documents-dds-nv.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/139/18/PDF/G1413918.pdf?OpenElement> 16 Mart 2019 tarihinde erişildi).

Temel ilkelerin 1. maddesi “herkes, haklarının ne olduğunu tespit etmek ve korumak ve ceza yargılamasının her safhasında bu hakları savunmak için kendi seçtiği bir avukatın yardımından yararlanma özgürlüğüne sahiptir” der. İlgili sözleşmelerin neyi gerekli gördüğü bu maddede yansıtılmıştır. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, adil yargılama hakkının “etkin bir şekilde ve fiilen kullanılabilmesi” için, 6. maddedenin, kural olarak, şunları gerektirdiğini açıkça belirtmiştir: bir avukatla görüşme olanağı “şüphelinin kolluktaki ilk sorgusundan itibaren sağlanmalıdır; bu hak ancak bu hakkın kısıtlanmasını gerektiren zorlayıcı sebepler bulunduğu her bir vakanın kendi özgül koşulları ışığında gösterilmesi kaydıyla sınırlanabilir.” Ancak Mahkeme, şüphelinin gözaltına alındığı andan itibaren varolan avukatla görüşme hakkının reddedilmesini gerektiren haklı ve zorlayıcı sebeplerin bulunduğu istisnai durumlarda dahi, söz konusu sınırlamanın şüphelinin haklarına gereksiz yere hanel getirmemesinin şart olduğunu vurgular.

Mahkeme ayrıca şüphelinin avukatla görüşme hakkının, şüphelinin avukatına gizli ve özel talimat verme hakkını kapsadığı gibi, kollukta yapılan ilk sorgusunda avukatının hem fiziksel olarak hazır bulunabilmesini, hem de kolluktaki ilk sorguyla birlikte soruşturma safhasındaki diğer sorgulara da katılabilesini kapsadığını belirlemiştir. Avukatın hazırlık safhasında veya soruşturma aşamasının her safhasında dava dosyasına erişimini engellemek veya reddetmek veya avukatı soruşturma ile ilgili faaliyetlerden dışlamak gibi kısıtlamalar da, mahkeme tarafından ceza yargılamasının adaletini zedeleyen unsurlar olarak belirlenmiştir.¹¹⁵

Birleşmiş Milletler insan hakları komitesi, UMSHS’nin 14. maddesinde teminat altına alınan adil yargılanma hakkı ile ilgili olarak yayınladığı Genel Yorum No. 32’de, avukatın müvekkilleriyle kurduğu ilişkiler başta olmak üzere adil yargılanma hakkını güvence altına almada avukatın üstlendiği ve oynadığı rolü ortaya koymaktadır. Komite, bir avukatla derhal görüşme hakkı diye bir hakkın var olduğunu özellikle vurgulamış ve “avukatlar müvekkilleriyle gizli ve özel görüşme yapabilmeli ve aralarındaki iletişimin gizliliğini ve özelliğini tam olarak muhafaza edebilecek koşullarda konuşabilmelidir. Dahası, avukatlar kendilerine suç isnat edilmiş kişilere, genel olarak kabul görmüş meslek etiği ilkelerine uygun olarak, hiç bir kısıtlamaya, etkiye, baskıya veya müdahaleye maruz kalmadan

¹¹⁵ Örneğin bkz. 9 Kasım 2018 tarihli *Beuze v Belgium* kararı Başvuru No. 71409/10, 2018: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-187802"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

tavsiye verebilmeli ve bu kişilerin müdafiliğini veya vekaletini üstlenebilmelidir” demiştir.¹¹⁶

Türkiye’de halen yürürlükte olan, avukatların tutuklu veya hükümlü müvekkilleriyle görüşmelerine müdahale eden ya da bunu engelleyen, avukatlarla müvekkillerin gizli ve özel görüşme yapma haklarını reddeden, avukatların dava dosyalarına erişimini engelleyen, şüphelileri tanık dinletme ve aleyhlerinde ifade veren tanıkları eşit bir zeminde sorgulama hakkında mahrum bırakan düzenlemelerin hepsi, uluslararası hukukta teminat altına alınmış adil yargılanma hakkını ihlal eden düzenlemelerdir.

Avukatlara Karşı Yetkilerin Kötüye Kullanılması

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 18. Maddesi, haklara ve özgürlüklere, devletler tarafından, sözleşmede öngörüldükleri amacın dışında herhangi başka bir amaçla kısıtlama getirilmesini yasaklar. Bu maddenin amacı iktidar yetkilerinin kötüye kullanılmasına engel olmaktır.¹¹⁷ 18. Madde’nin ihlal edildiği örnekler arasında, avukatların ve diğer insan hakları savunucularının, “makul şüpheye” dayanmayan suç isnatlarıyla, kötüniyetli olarak gözaltına alındıkları, tutuklandıkları ve yargılandıkları çok sayıdaki vaka sayılabilir.¹¹⁸

Avukatların insan hakları alanındaki çalışmalarına karşı misilleme niteliğindeki vakalar başta olmak üzere, Türkiye’nin avukatları mesnetsiz olarak gözaltına alması, tutuklaması ve yargılaması, AİHS’nin 18. maddesini ihlal etmektedir.

¹¹⁶ General comment no. 32, Article 14, Right to equality before courts and tribunals and to fair trial, 23 Ağustos, 2007, CCPR/C/GC/32, para. 34; <https://undocs.org/CCPR/C/GC/32> (16 Mart 2019 tarihinde erişildi).

¹¹⁷ Bkz. Travaux préparatoires of the Convention. (CDH (75) 11; 28 Kasım 2017 tarihli Merabishvili v. Georgia [GC] kararı. Başvuru No. 72508/13; [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-178753"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) (16 Mart 2019 tarihinde erişildi).

¹¹⁸ Örneğin bkz. 22 Mayıs 2014 tarihli Ilgar Mammadov v. Azerbaijan kararı. Başvuru No. 15172/13, 22 Mayıs 2014 tarihli Rasul Jafarov v. Azerbaijan kararı, Başvuru No. 69981/14, 1 Mart 2016 tarihli Aliyev v. Azerbaijan kararı, Başvuru No. 68762/14, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-144124"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) (16 Mart 2019 tarihinde erişildi).

Tavsiyeler

Türkiye Hükümetine

- Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (UMSHS) 14. maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 5. ve 6. maddelerinde ve Birleşmiş Milletler'in Avukatların Rolüne Dair Temel İlkeler'inde teminat altına alındığı üzere, avukatların mesleki görevlerini etkin bir şekilde icra etmelerine izin verin, bu kapsamda kolluğa ve savcılara Avukatların koruma altındaki rol ve işlevlerini hatırlatın;
- Avukatları, yargıçları, savcılarını ve mahkeme görevlilerini taciz etmek amacıyla haklarında soruşturma veya kovuşturma açmaya, gözaltına almaya ve tutuklamaya derhal son verin; uluslararası adil yargılama standartlarına uygun yargı süreçlerinde suç sayılan özgül bir fiilin işlendiğini gösteren delillerin sunulduğu durumlar dışında, yasaklı gruplarla iltisakı veya irtibatı olmak gibi muğlak ithamlarla isnat edilen suçlamaları düşürün ve gerekli hallerde bu tür suç isnatlarıyla hapiste tutulan kişileri serbest bırakın;
- Barolara ve avukat derneklerine müdahale etmeye, bunları hedef almaya, bunların üyelerini keyfi olarak gözaltına almaya, tutuklamaya ve haklarında soruşturma veya kovuşturma açmaya derhal son verin;
- Avukatların mesleki görevlerini icra etme hakları, şüphelilerin avukat tutma hakkı, avukat ile müvekkilin özel ve gizli görüşme yapma hakkı ile ilgili olarak OHAL sırasında KHK ile getirilen ve sonradan yasalaştırılan değişikliklerle bu raporda anılan diğer yasal değişiklikleri yürürlükten kaldırın. Bunlar, özel olarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 139/3, 149/2, 151/3, 154/2, 188/1, 216/3, 178 ve 194/4 maddelerinde yapılan değişiklikler ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 59. maddesinde yapılmış değişikliklere ilişkindir.
- Mahkemelerin, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153/2 maddesi uyarınca, avukatların ceza soruşturması sırasında soruşturma dosyasındaki belgeleri görmesini engelleyen kısıtlama (gizlilik) kararı verdiği durumlarda kolluğun keyfi bir şekilde kullanılabileceğini varsaydığı avukatların gözaltında tutulan şüphelilerle görüşmesini yasaklama yetkisine son verin;
- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 151/3 maddesini, hakkında terörle mücadele kapsamındaki suçlardan bir soruşturma yürütülen avukatların belli davalarda

- müdafilik veya vekalet üstlenmesini bu çeşit bir müdahalenin gerekli olduğunu gösteren özgül gerekçeler sunmadan yasaklamak için kullanmaya son verin;
- Avukatlar hakkında, kısmen veya tamamen, müdafiliğini veya vekaletini üstlendikleri müvekkiller veya bir avukat olarak görevleri kapsamında icra ettikleri faaliyetler nedeniyle soruşturma veya kovuşturma açma uygulamasına son verin;
 - Avukatları özellikle de kitlesel davalarda terör örgütü üyeliği gibi orantısız suç isnatlarıyla yargılamaya son verin;
 - Terörle mücadele kapsamındaki suç isnatlarının, özellikle de Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesinde düzenlenen "terör örgütü üyeliği" suçunun keyfi ve tacizkâr bir biçimde kullanılmasına son verin;
 - BM Hakimler ve Avukatlar özel raportörünün ilettiği ülke ziyareti yapma talebini derhal kabul edin.

Türkiye Barolar Birliği ve İl Barolarına

- Yukarıdaki tavsiyeleri ve Türkiye'nin avukatın rolü ve adil yargılama ile ilgili uluslararası standartlara uymasını Türkiye hükümeti nezdinde güçlü bir şekilde savunun;
- Savcılık ve kolluk yetkililerine, avukatlara karşı şiddet, korkutma ve tacize tolerans gösterilmeyeceği yönünde güçlü bir mesaj verin;
- Görüşleri, nitelikleri veya kendilerine isnat edilen suçlar ne olursa olsun, tüm şüphelilerin etkin savunma haklarını kamuoyu önünde savunun;
- Hükümetin ve yetkililerin, bir şüphelinin müdafiliğini veya vekaletini üstlenmiş hiçbir avukatın müvekkili hakkındaki suç iddialarıyla özdeşleştirilmemesini sağlamakla yükümlü olduklarını kamuoyu önünde vurgulayın;
- Avukatlara karşı açılan ve sürmekte olan davaları, özellikle de politik görüşleri, nitelikleri ne olursa olsun, avukatların bir terör örgütü üyesi oldukları iddiasıyla toplu olarak yargılandıkları davaları, aktif bir şekilde izleyin ve raporlayın;
- Avukatlara karşı açılan davalarla ilgili istatistikleri ve belgeleri aktif bir şekilde derleyin ve gerektiğinde mahkemelere mesleki görevlerini icra eden avukatları koruyan temel ilkeleri anımsatan yazılı uzman görüşü sunun;
- Türkiye Barolar Birliği'nin ve il barolarının avukat hakları merkezlerini izleme ve raporlama yapmalarına ve ilgili yönetim kurullarına düzenli olarak rapor vermelerine olanak sağlayacak şekilde güçlendirin;

- Avukat haklarını ve adil yargılanma hakkını korumak ve bunların bilinirliğini ve işlerliğini artırmak için baroların insan hakları merkezlerini devreye sokun ve insan hakları merkezlerini düzenli izleme ve raporlama yapmalarına olanak sağlayacak şekilde güçlendirin.
- Terörle mücadele yasalarının keyfi ve tacizkar bir şekilde kullanılmasına son verilmesini savunun.

Avrupa Birliği Üyesi Devletlere, Norveç'e, Avrupa Konseyi'ne

- Yukarıdaki tavsiyeleri destekleyin ve Türkiye hükümeti nezdinde savunun;
- Türkiye'deki avukat yargılamalarını izleyin ve raporlayın ve Türkiye hükümeti, Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye'deki il barolarıyla tespitlerinizi paylaşmak ve tartışmak için toplantılar düzenlemeye çalışın;
- Mahkeme kararlarına, ceza adaleti sisteminin işleyişine, adil yargılanma hakkının yıpranmasına ve özellikle de ceza yargılamalarında avukat tutma hakkını koruyan yasal çerçeveye yönelik incelemeleri artırın;
- Türkiye Hükümeti, avukatlara yönelik baskı ve tacizlere son vermek ve avukat, hakim ve savcılarının bağımsızlıklarını sağlamak başta olmak üzere, hukukun üstünlüğü ilkesine riayet edilmesini temin etmek konusunda gerçek bir ilerleme kaydettiğini gösterene dek, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'nin modernize edilmesi müzakerelerini başlatmaktan kaçının;
- Mesleki faaliyetlerinden dolayı, misilleme niteliğindeki haksız davalarla karşı karşıya kalmış avukatlara profesyonel ve bağımsız hukuki destek verilmesi, avukatların ve diğer hukukçuların bağımsızlıklarının korunması için kamuoyu nezdinde savunuculuk yapılması ve avukatlar hakkında süren davaların izlenmesi ve raporlanması için programlar geliştirin ve bu amaçla kaynak ayırın; ve Türkiye yargısını desteklemek için kaynak aktarılan bütün programların, avukatların bağımsızlığına katkı yaptığından ve onlara her türden saldırı karşısında koruma sağladığından emin olun.

Birleşmiş Milletler Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü'ne

- Özel raportörün görev tanımı kapsamına giren tüm ilgili konuları incelemek amacıyla Türkiye'ye bir ülke ziyareti yapma talebinizi yineleyin ve bu sırada

hakimler ve avukatlara yönelik saldırılarla ilgili kaygılarınızı kamuoyuna açık ve kapalı ortamlarda dile getirin.

Avrupa, Kanada ve Amerikan Baroları'na

- Yukarıdaki tavsiyeleri savunun.
- Kamuoyuna açık ve kapalı ortamlarda, Türkiye'de avukat, hakim ve savcıların mesleklerini icra ederken maruz kaldıkları müdahalelerle ilgili kaygılarınızı dile getirin ve Türkiyeli yetkilileri avukat haklarına saygı göstermeleri ve keyfi tutuklamalara, tacizlere, misillemeler ve avukatlara yönelik saldırılara son vermeleri konusunda sıkıştırın;
- Türkiye'de avukatların yargılandığı davaları izleyin ve raporlayın; Türkiye hükümeti, Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye'deki il barolarıyla tespitlerinizi paylaşmak ve tartışmak için toplantılar düzenleyin;
- Türkiye'deki avukat derneklerine, avukatları müdahalelere ve baskılara karşı korumak, avukatlara karşı açılan davaları takip etmek, gerektiğinde mahkemelere yazılı uzman görüşü sunmak için yürüttükleri çalışmalarını nasıl yapılandırabilecekleri konusunda destek verin; meşru faaliyetleri nedeniyle misillemelere maruz kalan avukatlara destek ve yardım sunun.

TÜRKİYE’DE AVUKATLAR VE ADİL YARGILANMA HAKKI SALDIRI ALTINDA

Kitlesel tutuklamaların yaşandığı, gazetecilere, insan hakları savunucularına ve muhalif politikacılara siyasi saikli davaların açıldığı bir dönemde, polis tarafından gözaltında tutulan şüphelilerin ve mahkemelerde yargılanan sanıkların haklarının korunmasında, avukatlar kilit önemde bir rol oynuyorlar. *Türkiye’de Avukatlar ve Adil Yargılanma Hakkı Saldırı Altında* başlıklı bu rapor, Temmuz 2016 darbe girişiminden bu yana polislerin ve savcılıkların, cezai soruşturma ve kovuşturmalarla ve keyfi gözaltı ve tutuklamalarla avukatları nasıl hedef aldıklarını, onları müvekkillerinin suçlarıyla nasıl ilişkilendirdiklerini, insan hakları ihlallerini ifşa eden avukatlara nasıl suç isnadında bulduklarını ve ellerinde hiç delil bulunmamasına ya da çok az delil bulunmasına rağmen, onları nasıl kolayca terör örgütü üyesi olmakla suçlayabildiklerini inceliyor. Avukatların hedef alınması, Türkiye’li yetkililerin terör tanımını genişlettikleri ve terörle mücadele kapsamındaki suçlarla itham edilen şüphelilerin avukat tutma ve savunma haklarının sıkı bir şekilde kısıtlandığı bir dönemde gerçekleşti.

Türkiye’li yetkililerin avukatlara uyguladığı mesnetsiz ve tacizkâr baskıların, Türkiye’de adil yargılama hakkının kilit önemdeki teminatlarından birini zedelediği sonucuna ulaşan rapor, Türkiye’li yetkilileri, avukatların rollerini ve işlevlerini korumaya ve sanıkların avukat tutma ve savunma haklarına saygı göstermeye ısrarla davet ediyor.

24 Ocak 2019’da yapılan Uluslararası Tehlike Altındaki Avukatlar Günü yürüyüşü. Pankartta “Avukatların sesi kesilirse, yurttaşların nefesi kesilir” yazıyor.

© 2019 İstanbul Barosu